

ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

40 ΧΡΟΝΙΑ ΦΙΛΟΙ

ΑΘΗΝΑ 1997

ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

ΕΤΟΣ 1997 - ΑΘΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	2
Γενική Συνέλευση Σωματείου.....	3
Νέο Διοικητικό Συμβούλιο.....	4
Λάμπρος Ευταξίας	
Ένας Έλληνας πολίτης - ένας πολίτης του κόσμου.....	5
ΦΑΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	
Το έργο του φωτογράφου Δημήτρη Χαρισιάδη στο φωτογραφικό Αρχείο του Μουσείου Μπενάκη.....	7
ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ ΤΣΕΛΙΚΑΣ	
Ένα νέο περγαμηνό Ευαγγέλιο στο Μουσείο Μπενάκη.....	21
ΙΩΑΝΝΑ ΠΡΟΒΙΔΗ	
Ο Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας και η Προσωπογραφία.....	27
ΠΙΤΣΑ ΤΣΑΚΩΝΑ	
Από τα σχέδια του Ν. Χατζηκυριάκου Γκίκα.....	34
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΑΚΚΑ	
Δύο χρόνια του Κέντρου Τεκμηρίωσης Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής.....	41
ΠΙΤΣΑ ΤΣΑΚΩΝΑ	
Η Δωρεά του Αγγλοελληνικού Συνδέσμου στη Βιβλιοθήκη της Πινακοθήκης Γκίκα.....	44

Αγαπητοί Φίλοι,

Φέτος, γιορτάζουμε τα 40 χρόνια από την ίδρυση του Σωματίου μας (1957-1997). 40 χρόνια γεμάτα προσπάθειες, δραστηριότητες, εκδηλώσεις. 40 χρόνια γεμάτα από το ενδιαφέρον τη δυναμική παρουσία Φίλων που περιέβαλαν με πολύ αγάπη το Μουσείο Μπενάκη. Το καινούργιο τεύχος του Δελτίου μας σας πληροφορεί και πάλι για τις συλλογές και τα νέα αποκτήματά του ενώ, παράλληλα, σας ενημερώνει για τη δράση και τη βοήθεια του Σωματίου μας, όπως επίσης και για τις δωρεές του προς αυτό.

Καθώς γνωρίζετε οι εργασίες ανέγερσης και ετοιμασίας των εσωτερικών χώρων του νέου κτιρίου βαίνουν προς το τέλος, ώστε σύντομα θα είναι δυνατή η επίσκεψη των συλλογών.

Πρόσφατα, χάθηκε ένας από τους μεγαλύτερους ευεργέτες του, ο Λάμπρος Ευταξίας, βιογραφικό του οποίου ακολουθεί στις επόμενες σελίδες.

Με φιλικούς χαιρετισμούς
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΟΡΡΕ-ΖΩΓΡΑΦΟΥ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΔΕΛΤΙΟ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΚΑΙΤΗΣ ΚΟΝΤΟΥ ΣΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ "ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ" ΣΤΙΣ 31/3/97

Αγαπητές Φίλες και Φίλοι,

Στα πλαίσια της όλης προσπάθειας των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη να βοηθήσει την αποστολή του Μουσείου, το Διοικητικό Συμβούλιο έστρεψε ιδιαίτερα την προσοχή του στο Φωτογραφικό Αρχείο του Μουσείου συνεισφέροντας με το ποσό των 5.000.000 δρχ. στην αγορά του φωτογραφικού Αρχείου του Ντίμη Χαρισιάδη. Το αρχείο αποτελείται από 120.000 αρνητικά και 4.500 αρνητικά τυπώματα. Το αρχείο αυτό είναι πολύ σημαντικό. Καλύπτει τη χρονική περίοδο 1935 - 1980 και έχει ιδιαίτερη αξία γιατί συμπληρώνει τις ενότητες που είναι ήδη καταθεθειμένες στο Φωτογραφικό Αρχείο.

Στις 17 Ιανουαρίου του περασμένου έτους έγινε η καθιερωμένη εκδήλωση των Φίλων για την κοπή της πίτας στο ξενοδοχείο "Μεγάλη Βρετανία" με μεγάλη συμμετοχή Φίλων και επιτυχία της λαχειοφόρου αγοράς.

Στη διάρκεια της χρονιάς που πέρασε έγιναν οι εξής διαλέξεις:

- Η Κα Ντόρα Βασιλικού, αρχαιολόγος και μέλος των Φίλων μας μίλησε στις 15 Ιανουαρίου 1996 για τον Schlieman και την ανακάλυψη των Βασιλικών Τάφων στις Μυκήνες. Η διάλεξη δόθηκε στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης.
- Ο Κος Κων/νος Στάικος, αρχιτέκτονας εσωτερικών χώρων και ιστορικός του βιβλίου, στις 10 Δεκεμβρίου 1996, με θέμα "Από την ιστορία των βιβλιοθηκών". Η διάλεξη δόθηκε στην αίθουσα Λόγου και Τέχνης στη "Στόα του Βιβλίου".

Επισκέψεις πολιτιστικού χαρακτήρα έγιναν:

- Στο **Μουσείο Πάνου Αραβαντινού** στον Πειραιά, στις 9 Φεβρουαρίου 1996. Την ξενάγηση έκανε η Κα Ευδοκία Παπουλή, Γεν. Γραμμ. των Φίλων του Μουσείου Αραβαντινού.
- Στη **Συλλογή Σταύρου Νιάρχου** "Αρχαία Ελληνική Τέχνη" στο Μέγαρο Σταθάτου, στις 17 Φεβρουαρίου 1996. Την ξενάγηση έκανε η κ. Λίλα Μαραγκού, καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
- Στο **Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο** της έκθεσης "Χώρος Ελληνικός - L'espace Grec", στις 23 Νοεμβρίου 1996.
- Στο **Ίδρυμα Γιάννη και Ζωής Σπυροπούλου**, στην Εκόλη, όπου υπάρχει μόνη έκθεση έργων του ζωγράφου. Την ξενάγηση έκανε ο κ. Γιάννης Παπαϊωάννου, καθηγητής Ιστορίας Τέχνης στη Σχολή Βακαλό.

Επίσης στη διάρκεια της προηγούμενης χρονιάς πραγματοποιήθηκαν οι ακόλουθες εκδρομές.

- Το ταξίδι στην **Ιορδανία** από 24-31 Μαρτίου 1996. Τα μέλη που συμμετείχαν είχαν την ευκαιρία να επισκεφθούν το Αμμάν, πρωτεύουσα της Ιορδανίας με όλα τα αξιοθέατα, τις ελληνορωμαϊκές πόλεις Γέρασα και Γάδαρα καθώς και την πανεπιστημιούπολη Ιρμπίντ, τα Άρβελα των Βυζαντινών. Στη συνέχεια επισκέφθηκαν την Πέτρα, το Ονάντι, Ρούμ και την Άκαμπα. Τις ξενάγησης έκανε η αρχαιολόγος Κα Νότα Παντελεάκη.
- Το ταξίδι στο **Άμστερνταμ** από 28 Μαΐου - 1 Ιουνίου 1996 πραγματοποιήθηκε επ'ευκαιρία της έκθεσης Vermeer την οποία και επισκεφθήκαμε. Επίσης

- το πρόγραμμα περιελάμβανε την Χάγη, το Ντέλφτ - γενέτειρα του ζωγράφου Vermeer- και την Ουτρέχτη.
- Την εκδρομή στη **Θράκη** από 21-26 Ιουνίου 1996. Οι εκδρομείς επισκέφθηκαν την Ξάνθη, χωριά των Πομάκων, τα Αβδηρα, την Κομοτηνή, τη Μαρώβεια, την Μεσημβρία, την Αλεξανδρούπολη, τη Σαμοθράκη, τις Φέρες, το Σουφλί, το Διδυμότειχο. Την εκδρομή συνόδευσε ο κ. Σταύρος Αρβανιτόπουλος, βυζαντινολόγος και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου των Φίλων.
 - Την εκδρομή στην **Άνδρο** στις 21-22 Σεπτεμβρίου 1996 για την έκθεση "Auguste Rodin και Camille Claudel" στο Μουσείο Βασιλή & Ελίζας Γουλανδρή. Την ξενάγηση έκανε η Δις Πλέσσα. Στη συνέχεια οι εκδρομείς επισκέφθηκαν το Αρχαιολογικό Μουσείο και την Καίρειο Βιβλιοθήκη όπου τους ξενάγησε ο Διευθυντής Κος Πολέμης.
 - Το ταξίδι στη **Βενετία και Τεργέστη** στις 11-20 Οκτωβρίου 1996. Οι εκδρομείς επισκέφθηκαν τα διάφορα αξιοθέατα της Βενετίας και την έκθεση "Οι Έλληνες στη Δύση" στο Palazzo Grassi. Επίσης σε ολοήμερη εκδρομή επισκέφθηκαν την Τεργέστη και είχαν επαφή με τα μέλη της ελληνικής παροικίας που τους προσέφεραν θερμή φιλοξενία.
 - Την εκδρομή στην **Ευρυτανία** στις 29 Νοεμβρίου - 1 Δεκεμβρίου 1996. Οι εκδρομείς είχαν την ευκαιρία να περιηγηθούν την πανέμορφη περιοχή της Ευρυτανίας και να επισκεφθούν το Καρπενήσι, την Μονή Τατάρνας και την Μονή Προυσοπού, το Μικρό και Μεγάλο Χωριό, την ανατολική και δυτική Φραγκίστα και τον Παραδοσιακό οικισμό των Κορυσχάδων. Την εκδρομή συνόδευσε ο κ. Αρβανιτόπουλος ο οποίος έκανε και τις ξεναγήσεις.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ 1997 - 1998

ΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΑΜΑΔΟΣ
Α' ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ
Β' ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΛΙΝΟΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ
ΤΑΜΙΑΣ:	ΛΕΝΑ ΛΕΒΙΔΗ
ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ:	ΚΑΙΤΗ ΚΟΝΤΟΥ
ΜΕΛΗ:	ΣΤΑΥΡΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ
	ΑΝΘΗ ΒΑΣΣΑΜΑΚΗ
	ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΟΡΠΕ
	ΝΙΚΟΣ ΒΑΣΙΛΑΤΟΣ

ΛΑΜΠΡΟΣ ΕΥΤΑΞΙΑΣ Ένας Έλληνας πολίτης - ένας πολίτης του κόσμου

Την Παρασκευή 6 Δεκεμβρίου 1996, τρία χρόνια πριν από τη λήξη του αιώνα, κηδεύθηκε ο Λάμπρος Ευταξίας, ο οποίος γεννήθηκε στην Αθήνα στις 18.6.1905, πέντε δηλαδή χρόνια μετά που μπήκε ο αιώνας αυτός. Ο Λ. Ευταξίας ήταν δευτερότοκος υιός του Ιωάννη Ευταξία, καθηγητή της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, διοικητή της Εθνικής Τραπεζής της Ελλάδος και βουλευτή, και της Ζηνοβίας, το γένος Κωνσταντίνου Δεκόζη - Βούρου. Ο Λ. Ευταξίας μετά το πέρας των σπουδών του στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών εφοίτησε στα Πανεπιστήμια Βιέννης, Λειψίας και Παρισίων παρακολουθώντας νομικές, πολιτικές και οικονομικές επιστήμες και σε ηλικία 19 ετών ανακηρύχθηκε διδάκτωρ του δικαίου του Πανεπιστημίου της Λειψίας. Η επιστήμη όμως δεν κέρδισε τον Λ. Ευταξία, ο οποίος γρήγορα στράφηκε στον πολιτικό στίβο. Στις 25.9.1932 σε ηλικία 27 ετών εξελέγη για πρώτη φορά βουλευτής Φθιώτιδος και Φωκίδος με τη σημαία του Λευκού Κόμματος. Εξελέγη επίσης με το ίδιο κόμμα το 1933, 1935 (πληρεξούσιος Φθιώτιδος και Φωκίδος στην Ε' Εθνοσυνέλευση), 1936, 1946 και 1960. Στις εκλογές 1951 και 1952 εξελέγη βουλευτής με τον Ελληνικό Συναγερμό, ενώ το 1956 εξελέγη με την ΕΡΕ. Το 1958, 1961, 1963 και 1964 εξελέγη ανεξάρτητος βουλευτής. Έγινε υφυπουργός Γεωργίας το 1946, υφυπουργός Οικονομικών 1952-54, υπουργός Οικονομικών και Δημοσίων Έργων 1953-56 και, τέλος, υπουργός αναπληρωτής Συντονισμού το 1973.

Ηγήθηκε της Ελληνικής Αντιπροσωπείας στα συνέδρια του ΟΗΕ για τη Γεωργία και τον Εμπαιτισμό (Κοπεγχάγη 1946, Ουάσινγκτον 1948 - 1949, Ρώμη 1951 - 1953 - 1955 - 1958 - 1959) και της Ελληνικής Αντιπροσωπείας στη Διάσκεψη των Υπουργών Γεωργίας (Παρίσι 1953).

Ως πολιτικός ο Λ. Ευταξίας είναι ο εμπνευστής σειράς ρυθμίσεων που υπάρχουν ακόμη, βελτιωμένες βεβαίως από τις ανάγκες της εξέλιξης. Οι ρυθμίσεις αυτές αναφέρονται στο σύστημα τελωνισμού, δασμολογίας, στον τουρισμό, στο φορολογικό σύστημα (είναι ο εμπνευστής του ΝΔ 3323/1955 για τον ενιαίο φόρο) και στα φορολογικά δικαστήρια. Ο Λ. Ευταξίας αφιέρωσε τη ζωή του στα κοινά και μάλιστα στην εξυπηρέτηση της αδύναμης περιφέρειας. Η καλή του διάθεση και ανιδιοτέλεια και η προσπάθειά του για καλύτερη ζωή της επαρχίας του και των ανθρώπων της μένουν στη μνήμη των συμπολιτών του, μεταξύ των οποίων μπορεί να είχε πολιτικούς αντιπάλους αλλά κανέναν εχθρό.

Η δράση όμως του Λ. Ευταξία στην πολιτική ήταν μια μορφή της δραστηριότητάς του. Η άλλη και μεγαλύτερη ήταν η δραστηριότητά του ως ανθρώπου των τεχνών, των γραμμάτων και της κουλτούρας γενικότερα.

Η ευρύτατη μόρφωση και γνώση και η συνεχής ενημέρωσή του, η πολυγλωσσία του, οι προσωπικές διεθνείς σχέσεις του με διάσημες προσωπικότητες της τέχνης, των γραμμάτων και της πολιτικής, η έμφυτη καλλιέργειά του, η αγάπη για την πατρίδα του, η παράδοση, αλλά και η άνετη οικονομική κατάσταση του ίδιου και της οικογένειάς του οδήγησαν τον Λ. Ευταξία σε σειρά ενεργειών και δραστηριοτήτων που εύκολα μπορούν να του αποδώσουν τον τίτλο του Ευπατρίδη και του Μακρήνα των τεχνών. Ενδεικτικά αναφέρονται: η πρωτοβουλία του για τη σύσταση του Κοινωφελούς Ιδρύματος Σταματίου Δε-

κόζη - Βούρου, του οποίου ήταν διοικητής - διαχειριστής. Σκοπός του ιδρύματος αυτού είναι η ενίσχυση των τεχνών. Η δημιουργία του ιδρύματος ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΙΔΡΥΜΑ ΒΟΥΡΟΥ - ΕΥΤΑΞΙΑ, σκοπός του οποίου ήταν η ιστορία του Πόλεως των Αθηνών από την εποχή της Φραγκοκρατίας και μετά. Η θητεία του επί 20 συνεχή έτη στη θέση του Προέδρου της Δ.Ε. του Μουσείου Μπενάκη, του οποίου ήταν χορηγός ολόκληρης πτέρυγος (πτέρυξ Βούρου) και δωρητής σπουδαίων εκθεμάτων καθώς και της συλλογής κοσμημάτων της μητέρας του Ζηνοβίας. Η δωρεά του στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης της σειράς των μπρούντζινων αντικειμένων. Το κυριότερο όμως έργο του Λ. Ευταξία ήταν η συνδρομή του στην ανέγερση του Μεγάλου Μουσικής Αθηνών. Μαζί με την Αλεξάνδρα Τριάντη και άλλους φιλόμους ιδρύσαν τον Σύλλογο "ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ", του οποίου ήταν Πρόεδρος του Δ.Σ. και ισόβιος επίτιμος Πρόεδρος. Με την οικονομική ενίσχυση του Ιδρύματος Σταματίου Δεκόζη - Βούρου (του οποίου ήταν διοικητής) αλλά και με προσωπικά του χρήματα χρηματοδότησε την εκπόνηση των μελετών για την ανέγερση του Μεγάλου Μουσικής και την εκτέλεση του έργου μέχρι του σταδίου της αποπερατώσεως του σκελετού του κτιρίου. Το Ίδρυμα Βούρου, τέλος υπό την διοίκηση του Λ. Ευταξία είναι συνιδρυτής του ΟΜΜΑ.

Ο Λ. Ευταξίας δεν ευτύχησε να απολαύσει τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων του. Μακρά ασθένεια τον καθήλωσε και τον απομόνωσε από τα ενδιαφέροντα και τους φίλους του.

Το έργο του όμως θα παραμείνει και με αυτό θα κριθεί από την ιστορία ο Έλληνας πολίτης αυτός, που ήταν πράγματι πολίτης του κόσμου, της κοινωνικής προσφοράς, της τέχνης και των γραμμάτων.

(Αναδημοσιεύεται από το ΒΗΜΑ, 8.12.1996).

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΡΙΣΙΑΔΗ ΣΤΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

Την τελευταία πενταετία έχει αναπτυχθεί στη χώρα μας έντονο ενδιαφέρον γύρω από τη φωτογραφία με έμφαση στο έργο των Ελλήνων φωτογράφων, σύγχρονων και παλαιών. Μέσα σε πληθώρα εκδηλώσεων ο σημαντικός ρόλος του Φωτογραφικού Αρχείου του Μουσείου Μπενάκη επιβεβαιώνεται συνεχώς με την προβολή του υλικού του σε εκθέσεις αλλά και την επιμέλεια εκδόσεων, καθώς και με τη συμμετοχή του σε διοργανώσεις άλλων φορέων.

Οι συλλογές του, που ως γνώστό περιλαμβάνουν αρχαιακές μονάδες σημαντικών δημιουργών, όπως της Nelly's και της Βούλας Παπαϊωάννου, αξιοποιούνται πλέον με τον καλύτερο τρόπο χάρη στη συνεχή και συστηματική, από το 1973 έως σήμερα, αρχειοθέτηση και επεξεργασία του υλικού.

Ωστόσο τα νέα δεδομένα απαιτούν διεύρυνση των στόχων του τμήματος προκειμένου να διατηρηθεί η θέση που δικαιωματικά κατέχει στο χώρο της φωτογραφίας και ιδιαίτερα της φωτογραφικής μας κληρονομιάς.

Η μόνη εγκατάσταση του Φωτογραφικού Αρχείου στο ακίνητο της οδού Φιλικής Εταιρείας αρ. 15, δωρεά Μ. Καρόλου - Π. Βλάχκαλη, η διαμόρφωση του νέου χώρου σύμφωνα με τις σύγχρονες προδιαγραφές και η ίδρυση εργαστηρίου συντήρησης και αποκατάστασης των φωτογραφιών, αποτελούν άμεσες προτεραιότητες για την αναβάθμισή του. Ταυτόχρονα επιδιώκεται και ο εμπλουτισμός των συλλογών με απώτερο στόχο να συμπεριλάβουν όλους τους παλαιούς έλληνες φωτογράφους. Προς τούτο, ο εντοπισμός και στη συνέχεια η αξιολόγηση παλαιών αρχείων συγκαταλέγεται στις επιδιώξεις του τμήματος.

Με το έργο του γνωστού επαγγελματία φωτογράφου της Αθήνας των μεταπολεμικών χρόνων Δημήτρη (Ντίμη) Χαρισιάδη (1911-1993) ήλθαμε σε πρώτη επαφή πριν δύο περίπου χρόνια. Στον 4ο όροφο της πολυκατοικίας της οδού Αμερικής 16, εκεί όπου λειτουργούσε από το 1956 το ομώνυμο Φωτογραφικό Πρακτορείο, ο Στέργιος Σβάρνας, μαθητής και στη συνέχεια συνεταιρός του, μας παρουσίασε το αρχείο του δασκάλου του.

Μέσα από 120.000 αρνητικά, ταξινομημένα παραδειγματικά από το δημιουργό τους, ξετυλίχθηκε μπροστά μας η ζωή στην Ελλάδα της Κατοχής και κυρίως των μεταπολεμικών χρόνων. Ο αγώνας στο Αλβανικό Μέτωπο, οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης του ελληνικού λαού, η ανασυγκρότηση της χώρας και η βιομηχανική της ανάπτυξη, τα πολιτιστικά δρώμενα, το ελληνικό τοπίο, τα ήθη και έθιμα των ανθρώπων της υπαίθρου αλλά και η ζωή στις πόλεις. Γρήγορα αντιληφθήκαμε ότι πρόκειται για μία μοναδική πηγή της νεώτερης ελληνικής ιστορίας, αλλά και για ένα σταθμό στην ιστορία της ελληνικής φωτογραφίας.

Γεννημένος το 1911 στην Καβάλα, και μεγαλωμένος σε αστικό περιβάλλον, ο Δ. Χαρισιάδης, εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στην Αθήνα το 1920, όπου ολοκλήρωσε τις γυμνασιακές του σπουδές στη Λεόντειο Σχολή και στη συνέχεια σπούδασε Χημεία στη Λωζάνη. Σε ηλικία 16 ετών είχε την πρώτη του επαφή με τη φωτογραφία όταν του δώρισαν μία μηχανή Kodak Box Brownie. Έκτοτε η σχέση του αυτή εξελίχθηκε και έγινε καθοριστική για τη ζωή του.

Σκιαγραφώντας το χαρακτήρα του, η σύζυγός του Κλεοπάτρα θυμάται: "Ο Ντίμης μεγάλωσε με άλλα πέντε αδελφια σ' ένα σπίτι γεμάτο από αγάπη και

τριφερότητα μαζί με τη φροντίδα για μόρφωση και καλούς τρόπους. Έτσι, έγινε ευαίσθητο άτομο αγαπούσε τη ζωή, τους ανθρώπους και τα ήρεμα, απλά πράγματα. Αυτά που βρίσκονται παντού όταν μπορείς να τα δεις. Στη μουσική, στα καλά βιβλία, στο καλό φαί, στη φύση, στους λιγιστούς καλούς φίλους. Στην αρμονία που δίνει η τάξη και η μεθοδικότητα".

Το '40 υπηρέτησε ως έφεδρος αξιωματικός στο Αλβανικό Μέτωπο όπου απθανάτισε καθημερινές στιγμές από τη ζωή των στρατιωτών και την προέλαση του Ελληνικού Στρατού στη Β. Ήπειρο. Οι λήψεις του συχνά συνόδεψαν τα δελτία τύπου του Γενικού Επιτελείου και εικονογράφησαν το βιβλίο του στρατάρχη Αλέξανδρου Παπάγου "Η μάχη της Ελλάδος". Γρήγορα μετακλήθηκε στην Αθήνα ως μεταφραστής λόγω της γλωσσομάθειάς του. Τότε κατέγραψε με το φακό του τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης του Αθηναϊκού λαού και τις ολέθριες συνέπειες της πείνας. Το υλικό αυτό χρησιμοποιήθηκε από τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό προκειμένου να ευαισθητοποιηθεί η διεθνής κοινή γνώμη ώστε να φθάσει βοήθεια από το εξωτερικό.

Μετά την απελευθέρωση ανέλαβε το φωτογραφικό τμήμα της Αγγλικής Αποστολής καθώς και της ECA (European Cooperation Administration), που είχε αναλάβει τη διανομή της αμερικανικής βοήθειας στη χώρα μας. Την ίδια περίοδο κάλυψε τον εμφύλιο πόλεμο ως ανταποκριτής του ευρωπαϊκού τύπου και φωτογράφιζε για λογαριασμό του περιοδικού Life. Το 1955 με εντολή του Υπουργείου Ανασυγκρότησης, αποτύπωσε φωτογραφικά τα μεγάλα έργα που βρίσκονταν εν εξελίξει τότε σε όλη την επικράτεια.

Ως ελεύθερος επαγγελματίας εργάζεται από το 1956, όταν σε συνεργασία με τον Διονύση Ταμαρέση ανοίγει το γνωστό φωτογραφικό πρακτορείο "Δ.Α. Χαρισιάδης" που θα φτάσει να απασχολεί έως και δέκα υπαλλήλους. Με πελάτες δημόσιους οργανισμούς όπως τον ΕΟΤ, την Εθνική Πρόνοια, το Εθνικό Θέατρο αλλά και εταιρείες, τράπεζες, περιοδικά θα καλύψει ποικίλες πτυχές της ζωής της μεταπολεμικής Ελλάδας και θα καταγράψει συστηματικά με το φακό του την έντονη αναπτυξιακή προσπάθεια που υλοποιείται με την ίδρυση μεγάλων βιομηχανικών μονάδων, προκειμένου να αποκατασταθεί η διαλυμένη από τον πόλεμο οικονομία της χώρας.

Το μέγεθος του έργου του Δ. Χαρισιάδη (είναι μεγαλύτερο από το συνολικό καταγεγραμμένο υλικό του Φωτογραφικού Αρχείου), η πλατιά θεματογραφία του, η ποιότητα των λήψεων και η άριστη αρχειοθέτηση από τον ίδιο, ώστε κανένα θέμα να μη μένει αταύτιστο, συντελούν στη μοναδική τεκμηριωτική αξία του.

Πέρα από άριστος επαγγελματίας, ο Χαρισιάδης, υπήρξε συγχρόνως και εραστής της φωτογραφικής τέχνης που στο μακρύ διάστημα της σταδιοδρομίας του δεν έπαψε, παράλληλα με την εμπορική δουλειά, να φωτογραφίζει θέματα της προσωπικής του επιλογής με στόχο τη δημιουργία "καλλιτεχνικών φωτογραφικών εικόνων". Με άρτια γνώση των δυνατοτήτων του φωτογραφικού φακού και ενημερωμένος γύρω από τη διεθνή φωτογραφική κίνηση της εποχής του, διακρίνεται για την τολμηρή γραφή που συχνά γίνεται και αφαιρετική, ισορροπημένη σύνθεση και επιδέξια αξιοποίηση του φωτός και της σκιάς. Είναι ο μόνο Έλληνας φωτογράφος, απ' όσο γνωρίζουμε, που σε σύντομα περιεκτικά κείμενα εκφράζει με σαφήνεια τα φωτογραφικά του πιστεύω. "Θεωρώ τη φωτογραφία και την τεχνική της σαν ένα ρεαλιστικό και ειλικρινές μέσον εκφράσεως" γράφει. "Συνεπώς πιστεύω κυρίως εις την απλή, την ανό-

2. Αλβανικό μέτωπο. Στρατιώτες σε ώρα αναψυχής, 1940-1941.

θευτον φωτογραφίαν και πάντα προσπαθώ να επιτύχω το ανώτατον δυνατόν από το φωτογραφικόν μέσον". Σε άλλο σημείο του ίδιου κειμένου αναφέρει σχετικά με τα θέματα που επιλέγει: "Έχω να παρατηρήσω ότι σαν επαγγελματίας και διευθυντής ενός μάλλον μεγάλου φωτογραφικού πρακτορείου δεν έχω μεγάλα περιθώρια επιλογής, ωστόσο κατορθώνω συχνά να αρνηθώ εργασίες που δεν μου αρέσουν. Πέραν όμως του επαγγελματικού τομέως ποτέ δεν έπαψα να φωτογραφίζω για τον εαυτό μου και εδώ είναι που ξαναγίνομαι ερασιτέχνης. Αρχίζοντας από τις φωτογραφίες τοπίων βρήκα το ενδιαφέρον μου να αυξάνεται σιγά-σιγά από τα σχέδια και τις φόρμες που περιείχαν. Τελευταία προσέθεσα στα ενδιαφέροντά μου και το ανθρώπινο ον. Αυτό το ον που αποτελεί το πλέον ενδιαφέρον θέμα που υπάρχει εις τον Κόσμον". Ακόμη σε συνέντευξη του στο περιοδικό *Odyssey*, Μάρτιος 1959, τάσσεται υπέρ

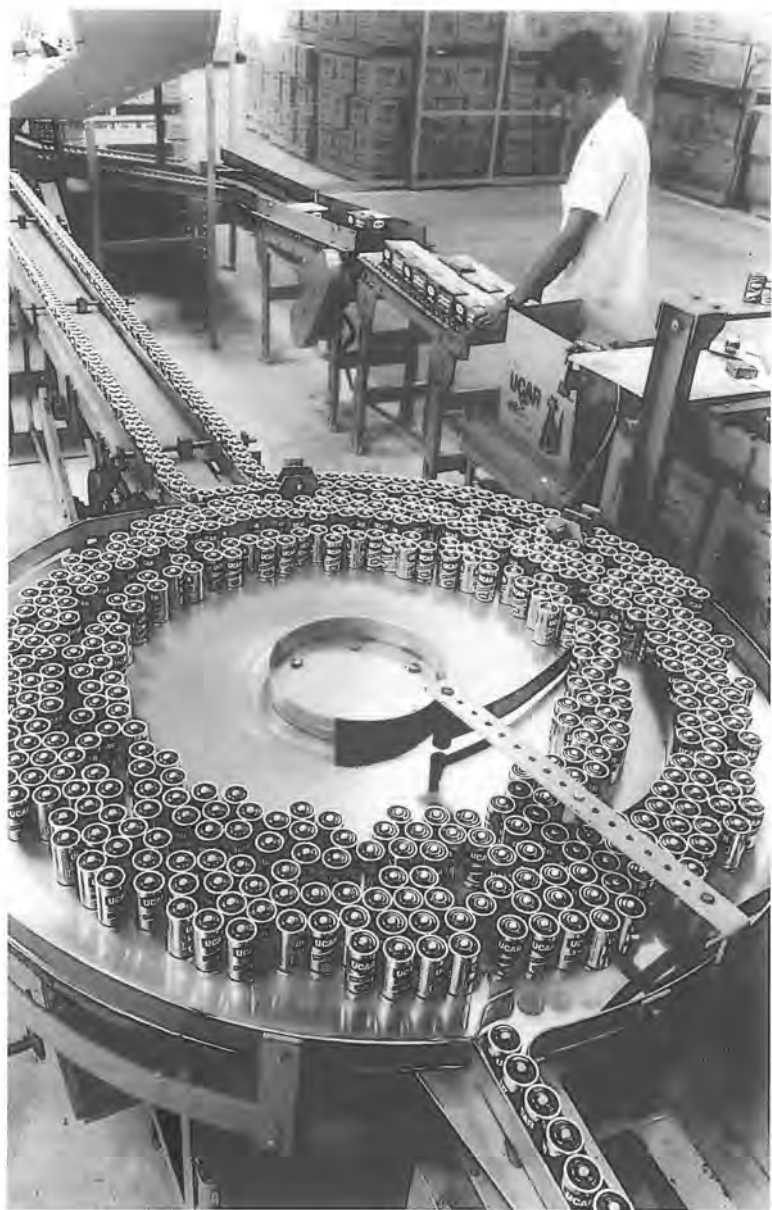
3. Ο πρωθυπουργός της Αγγλίας Winston Churchill, ο έλληνας πρωθυπουργός στρατηγός Νικόλαος Πλαστήρας και ο άγγλος υπουργός Εξωτερικών Sir Antony Eden στην Αθήνα, 14 Φεβρουαρίου 1945.

της καθαρής φωτογραφίας (straight photography) και δηλώνει θαυμαστής του κυρίου εκπροσώπου της, αμερικανού φωτογράφου Edward Weston.

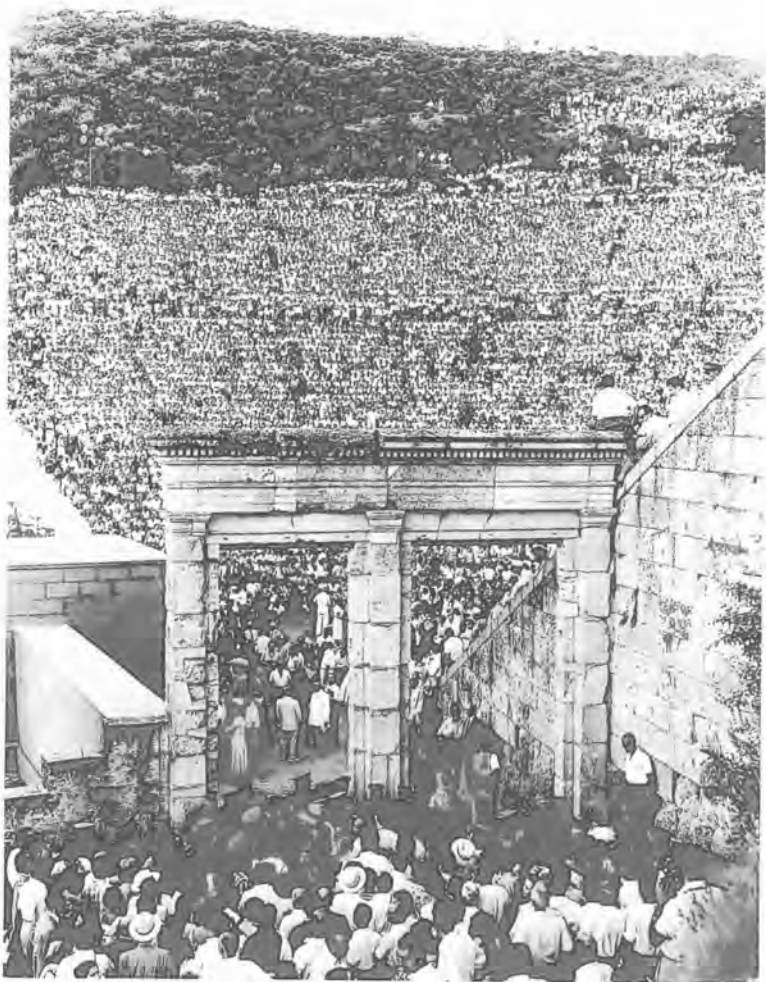
Με τη διακριτικότητα και τη σύνεση που τον διέκρινε συμμετείχε ενεργά στα φωτογραφικά τεκταινόμενα της χώρας του, με έντονη παρουσία στην ιδρυθείσα το 1952 ΕΦΕ (Ελληνική Φωτογραφική Εταιρεία). Οι φωτογραφίες του εικονογράφησαν εφημερίδες και περιοδικά της εποχής και συγχρόνως παρουσιάστηκαν σε ατομικές ή ομαδικές εκθέσεις. Ανάμεσά τους ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε η μεγάλη έκθεση που οργανώθηκε το 1956 στο Ζάππειο, με πρωτοβουλία της Ελένης Βλάχου, διευθύντριας του περιοδικού "ΕΙΚΟΝΕΣ" και αντιπροέδρου της ΕΦΕ. Το μεγαλύτερο μέρος από τα θέματα που παρουσιάστηκαν με σκοπό να δείξουν την εθνική δραστηριότητα της τελευταίας δεκαετίας ανήκε στο Δ. Χαρισιάδη.

5. Τα ναυπηγεία του Σκαραμαγκά από ελικόπτερο, 4 Ιουνίου 1969.

6. Μονάδα παραγωγής μπαταριών, 1969.

8. Το θέατρο της Επιδαύρου, κατάμεστο. Από την παράσταση "Αντιγόνη", 8 Ιουλίου 1956.

7. Η Ελλη Λαμπέτη από την παράσταση "Ο κουρεύς της Σεβίλλης" στο Εθνικό Θέατρο, 28 Νοεμβρίου 1946.

9. Μπροστά στο Παναθηναϊκό Στάδιο, 1949.

Η αναγνώριση ήλθε νωρίς και από το εξωτερικό. Ο Χαρισιάδης συμμετείχε με ένα φωτογραφικό θέμα στην ιστορική έκθεση "Family of Man" που οργάνωσε ο διάσημος φωτογράφος και επιμελητής του φωτογραφικού τμήματος του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης, Edward Steichen. Η έκθεση, που μέσα από 503 θέματα, 276 ουμανιστών φωτογράφων, ύμνησε τον άνθρωπο και τις δυνατότητές του, παρουσιάστηκε το 1955 στη Νέα Υόρκη και στη συνέχεια ταξίδεψε σε πολλές χώρες, ανάμεσά τους και στην Ελλάδα το 1958. Την ποιότητα της δουλειάς του διέκρινε και ο Peter Pollack, επιμελητής του Art Institute of Chicago και γνωστός κριτικός φωτογραφίας, με την ευκαιρία ενός ταξιδιού του στην Αθήνα. Με τις φωτογραφίες του καθώς και μερικών άλλων ελλήνων φωτογράφων, ανάμεσά τους και του αρχιτέκτονα Άρη Κωνσταντινίδη, παρουσίασε το 1957 στο Σικάγο την έκθεση "Η Ελλάδα από έντε-

10. Ο αθηναϊκός κινηματογράφος "Ορφεύς", Φεβρουάριος 1947.

11. Το ξεκίνημα των σφουγγαράδων, Κάλυμνος 1950.

κα φωτογράφους". Ακολούθησε η έκθεση "Δύο Έλληνες Φωτογράφοι Δ. Χαρισιάδης - Α. Κωνσταντινίδης", η οποία ταξίδεψε και σε πολλές άλλες πολιτείες της Αμερικής με ευθύνη του Smithsonian Institution.

Εκτός από την εικονογράφηση σημαντικών ξένων εκδόσεων για την Ελλάδα με φωτογραφίες του, αξιοσημείωτη είναι η αναφορά του Χαρισιάδη στο βιβλίο του Peter Pollack "Picture History of Photography" μαζί με τα ονόματα διασήμων φωτογράφων απ' όλο τον κόσμο. Ενδεικτική του επαγγελματισμού του είναι και η εικονογράφηση του βιβλίου "Exodus Revisited" με κείμενα του Leon Uris που δίνει την εικόνα του σύγχρονου Ισραήλ. "Το Ισραήλ" γράφει ο συγγραφέας "αποδείχτηκε εύκολη υπόθεση για τον Ντίμη γιατί το χρώμα του

12. Προς Χαλκίδα, 1955.

τοπίου και η αρχιτεκτονική του έμοιαζαν πολύ με της Ελλάδας".

Στην επανεκτίμηση του έργου των παλαιών ελλήνων φωτογράφων κατά την τελευταία πενταετία, το έργο του Ντίμη Χαρισιάδη έμεινε στο περιθώριο. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί το λεύκωμα "Δ.Α. Χαρισιάδης. Φωτογραφίες 1911-1993" με κείμενα του Δ.Α. Τζίμα που εκδόθηκε το 1995 και η ατομική έκθεση του έργου του, που παρουσιάστηκε τον επόμενο χρόνο στο Μήνα Φωτογραφίας του Παρισιού.

Η αξία του Αρχείου του Δ. Χαρισιάδη, τόσο από ιστορικής όσο και από φωτογραφικής πλευράς, πιστεύουμε ότι έγινε φανερή μετά από την σύντομη, αν και αποσπασματική, αναφορά στη ζωή και το έργο του.

Σε καιρούς δύσκολους για το Μουσείο, εξ αιτίας της επέκτασης και της νέας διαμόρφωσης του παλαιού κτιρίου, ο Διευθυντής Άγγελος Δεληβορριάς, με

τη γνωστή τόλμη και την ευαισθησία που τον διακρίνει, θεώρησε ότι το υλικό αυτό επιβάλλεται να περιέλθει στο Φωτογραφικό Αρχείο ώστε να παραδοθεί στις επόμενες γενιές ως μια μοναδική πηγή ιστορικών πληροφοριών αλλά και ως παραδειγματική δουλειά ενός σπουδαίου επαγγελματία και συγχρόνως καλλιτέχνη φωτογράφου.

Χάρη στην άμεση ηθική και υλική συμπαράσταση των "Φίλων", για την οποία και από το σημείο αυτό εκφράζουμε τη βαθιά μας ευγνωμοσύνη, η απόφαση αυτή υλοποιήθηκε και το έργο του Δ. Χαρισιάδη συγκαταλέγεται πλέον στις συλλογές του Μουσείου. Κλείνοντας, θα ήθελα να τονίσω ότι πέρα από το εκάστοτε άμεσο ευεργετικό αποτέλεσμα, το θερμό ενδιαφέρον των "Φίλων" για κάθε δραστηριότητα του τμήματος, μας ενδυναμώνει ώστε να συνεχίσουμε τις προσπάθειές μας προκειμένου το Φωτογραφικό Αρχείο να εξακολουθήσει να διακρίνεται μέσα στο φωτογραφικό τοπίο της χώρας μας.

ΦΑΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Υπεύθυνη του Φωτογραφικού Αρχείου του Μουσείου Μπενάκη

ΕΝΑ ΝΕΟ ΠΕΡΓΑΜΗΝΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

Πρόσφατα η βιβλιοθήκη του Μουσείου απέκτησε ένα νέο περγαμηνό ει-
κονογραφημένο Ευαγγέλιο, που χρονολογείται στα τέλη του 13ου αιώνα. Το
πολύτιμο αυτό βιβλίο, το εδώρισε στο Ίδρυμα χάριν της μνήμης του Νίκου
Καραγεώργου, η κ. Θεώνη Καραγεώργου, χειρονομία η οποία και πάλι επιβε-
βαιώνει τα ευγενή αισθήματα των ανθρώπων που περιβάλλουν με την αγάπη
και την εμπιστοσύνη τους το Μουσείο.

Όσο και αν ένα Ευαγγέλιο δεν παρέχει πολλές ευκαιρίες να βρή κανείς
κάτι το εξαιρετικά ιδιαίτερο από πλευράς κειμένου, εν τούτοις η παλαιογρα-
φική, η κωδικολογική και η διακοσμητική πλευρά πάντοτε επιφυλάσσουν εκ-
πλήξεις. Επί πλέον αυτή καθ' αυτή η ιστορία της ύπαρξής του αποτελεί εξ' Ι-
σου ενδιαφέρουσα υπόθεση, διότι σαν βιβλίο ιερό και επίσημο βρίσκεται πά-
ντα στο επίκεντρο ενός κύκλου ανθρώπων, είτε αυτοί είναι ιερωμένοι είτε
λαϊκοί. Κάθε εκκλησία ή κάθε μοναστήρι είχε και έχει το επίσημο Ευαγγέλιό
της, που πάντοτε αποτελεί το πολυτιμώτερο όχι μόνο υλικό αλλά και πνευ-
ματικά αντικείμενο μιας χριστιανικής κοινότητας. Ας θυμηθούμε το γνωστό
ποιήμα για την Άλωση της Πόλης, όπου ο λαϊκός ποιητής θέλει το ένα από
τα τρία καράβια, που θάρθουν απ' τη Φραγγιά, για να διασώσουν τα ινδάλμα-
τα της χριστιανικής πίστης, να πάρει το Ευαγγέλιο της Αγίας Σοφίας.

Το συγκεκριμένο, χειρόγραφο Ευαγγέλιο της δωρεάς Θεώνης Καραγε-
ώργου ανήκει στην κατηγορία των Τετραευαγγελίων, δηλαδή αυτών που πε-
ριέχουν χωριστά τα κείμενα των Τεσσάρων Ευαγγελιστών, έχει διαστάσεις
190 X 140 χιλ. και αποτελείται από 243 περγαμηνά φύλλα. Χρονολογείται με
βάση τον τύπο γραφής του στα τέλη του 13ου αιώνα, αλλά το δέσιμό του εί-
ναι μεταγενέστερο, του 17ου αιώνα. Συγκεκριμένα η δομή του περιεχομένου
του είναι η εξής.

(φ. 1-10ν) *Συναξάριον τῶν Σαββάτων καὶ Κυριακῶν καὶ καθημέραν.*

(φ. 11-12) *Τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου τὰ κεφάλαια.*

(φ. 12ν-13) *Πρόλογος τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἁγίου Εὐαγγελίου.*

(φ. 13-14) *Επιστολή Ευσεβίου πρὸς Καρπιανόν.*

(φ. 15-80ν) *Τό κατά Ματθαῖον ἄγιον Εὐαγγέλιον.*
 (φ. 81r-ν) *Κεφάλαια τοῦ κατά Μάρκον ἄγιον Εὐαγγέλιον.*
 (φ. 83-122) *Το κατά Μάρκον ἄγιον Εὐαγγέλιον.* Αρχ. ἀκέφαλο: [...] *κατα-
 βαῖνον ἐπ' αὐτόν καί φωνή ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν...*
 (φ. 122-123ν) *Κεφάλαια τοῦ κατά Λουκᾶν ἄγιον Εὐαγγέλιον.*
 (φ. 124ν) *Πρόλογος τοῦ κατά Λουκᾶν ἄγιον Εὐαγγέλιον.*
 (φ. 126-193ν) *Τό κατά Λουκᾶν ἄγιον Εὐαγγέλιον.*
 (φ. 194) Τμήμα ἀπό τον κανόνα του Ευσεβίου.
 (φ. 195-243ν) *Το κατά Ιωάννην ἄγιον Εὐαγγέλιον.* Αρχίζει ἀκέφαλο: [...] *οὐ
 μου ἐρχόμενος ἔμπροσθεν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτος μου ἦν ...*
 (φ. 243ν) Μνεία του χρόνου γραφῆς των Ευαγγελίων.

Από πλευρᾶς κωδικολογικῆς μπορούμε νὰ παρατηρήσουμε τὰ ἐξῆς: Ἡ περγαμνὴ εἶναι παχειά, σχετικὰ καλὰ ἐπεξεργασμένη, ἀλλὰ με φθορὲς ἀρκετὲς ἰδίως στὰ πρῶτα καὶ τελευταῖα φύλλα, ποὺ οφείλονται στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ στὴ χρῆση τοῦ. Τὸ μελάνι στὸ κυρίως κείμενο εἶναι καστανό καὶ στοὺς τίτλους τῶν κεφαλαίων καθὼς καὶ στὰ πρωτογράμματα κόκκινο. Ἡ γραφὴ τοῦ εἶναι στρογγυλὴ καὶ αρκετὰ συντηρητικὴ, χωρὶς πολλὰ συμπλέγματα ἢ συντομογραφίες πέρα ἀπὸ τὶς κοινότητες. Αὐποτελεῖται συνολικὰ ἀπὸ 32 τεύχη, ποὺ ἀριθμοῦνται στὴν πρώτη τοὺς σελίδα, κάτω δεξιᾶ, με ἐλληνικοὺς ἀριθμοὺς γραμμένους με κόκκινο μελάνι καὶ στὴν τελευταῖα τοὺς με καστανό μελάνι, κάτω ἀριστερᾶ. Κατὰ τὴ λεπτομερῆ ἐξέτασή τοὺς διαπιστώθηκε, ὅτι γενικὰ εἶναι τετράδια καὶ ὅτι ἀπὸ μερικὰ ἔχουν ἐκπέσει ἓνα ἢ δύο φύλλα. Συγκεκριμένα τὸ α' ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 φύλλα, τὸ γ' ἀπὸ 3, τὸ ι' ἀπὸ 2, τὸ ις', κς' καὶ λβ' ἀπὸ 6, ἐνῶ παρατηρήθηκαν καὶ χάσματα ὡς ἐξῆς: μεταξὺ τῶν φφ. 14-15 (1 φ.), φφ. 82-83 (1 φ.), φφ. 86-87 (1 φ.), φφ. 132-133 (1 φ.) φφ. 193-194 (2 φφ.), φφ. 194-195 (1 φ.) καὶ φφ. 235-236 (1 φ.). Ἐπὶ πλεον τὸ φ. 104 εἶναι χάρτινο καὶ ἀντικαθιστᾶ τὸ ἀντίστοιχο χαμένο περγαμνὸ χωρὶς ὅμως νὰ ἀναπληρῶνεται καὶ τὸ κείμενο. Ἀλλὰ καὶ τὸ φ. 194 δὲν φαίνεται νὰ ἀνήκει στὸ τεῦχος κς', γιὰ τὸ θέμα ποὺ περιέχει ἀπαντᾶται στὰ πρῶτα φύλλα τοῦ βιβλίου καὶ ὄχι ἐνδιάμεσα. Τὸ κείμενο εἶναι μονόστιλο με 23 στίχους κατὰ σελίδα, ἡ γραμμένη ἐπιφάνεια ἔχει διαστάσεις 125 X 90 χιλ. καὶ τὰ φύλλα φέρουν χάρακση τοῦ τύπου $\overset{\text{M}}{\underset{\text{N}}{\text{I}}}$ 34, 56. Τὸ δεσμὸ τοῦ εἶναι βυζαντινοῦ τύπου καὶ μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ τὸν 17ο αἰῶνα. Αὐποτελεῖται ἀπὸ ξύλινες πινακίδες ἐπενδεδυμένες με σκούρο καστανό δῆρμα καὶ κοσμημένο με πρόστυπες παραστάσεις μέσα σε ὠοειδῆ πλαίσια στὸ κέντρο καὶ τριγωνικὲς στὶς τέσσερις γωνίες, ἐνῶ περιφερειακὰ ὑπάρχει ταινία με ἀνθινὰ θέματα. Στὴν πρώτη ὄψη, στὸ κέντρο, ὑπάρχει παράσταση ἐνὸς ἀγγέλου καὶ στὴν πίσω συνδυασμὸς με ἀνθίνους ἔλικες. Στὸν κενὸ ἄντρο ὑπάρχουν ἐπίσης συμμετρικὰ κατανεμημένα ρόδακες καὶ ἀνθέμια. Ἡ ράχη τῆς βιβλιοδεσίας εἶναι φθαρμένη καὶ φαίνεται τὸ ὕψος ποὺ καλύπτει ἐσωτερικὰ τὴ στάχωση, στοιχείο ποὺ εἶναι ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς μελετητὲς τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς βιβλιοδεσίας.

Απὸ τὰ σημεῖωματα, ποὺ εἶναι γραμμένα κυρίως στὸ χαρτὶ τὸ ἐπικολημένο στὰ ἐσωτερικὰ τῶν πινακίδων, φαίνεται ὅτι τὸ χειρόγραφο χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ αρκετοὺς ἱερεῖς κατὰ τὸν 17ο καὶ 18ο αἰῶνα. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πρώτης πινακίδας διαβάζουμε: [1]696 *Τιμόθεος ἱερομόναχος.* - *Κύρ Γαρούφα-*

Εικ.: 1. Ο Ευαγγελιστής Μάρκος

λος ταπεινός ιερεύς. - Το τηρή όπου περνο από το ματρη 23. Και στο εσωτερικό της δεύτερης: Υπάρχει κτήμα Ιακώβου μοναχού. Υπάρχει κτήμα Τιμοθέου. - Τιμόθεος ιερομόναχος εκ της μονής τον Υβερουσον (= Ιβήρων του Αγίου Όρους). Επίσης στο φ. 14ν διαβάζουμε το κρυπτογραφημένο σημείωμα: Το παρον αγιον Ευαγγελιον υπαρχι του ιερεος κυρ Μοσκου, που θα μπορούσαμε να το χρονολογήσουμε τον 15ο ή τον 16ο αιώνα. στις δύο σελίδες του φ. 104, που όπως είπαμε, είναι από χαρτί, κάποιοι από τους μεταγενέστερους κτήτορες έγραψε ανορθόγραφα τα εξής βυζαντινά αινίγματα.

Πατέρας μου εγένησι εμενα
και εγώ τόν αδελφών μου,
και ο αδελφός μου εγενεισι την μητέρα μου
καί ή μητηρ μου τήν αδελφίν μου.

*Εγώ έγενίθηκα από ύδωρ
καί βασιλείς και άρχοντες μέ τιμοῦσι.

Της νεκρός ε(ν)δον τοῦ τάφου και άνέστη,
καί μετά τό άναστήνη σκήψας χαμέ
καί κλάψας πικρώς εκσέψηξεν.

*Ασπρη πέτρα εγενίθηκαι,
άντρας αναστήθηκαι, >
καί χε κοκαινα γενια οσπερ την φλογα,
και η καιφαλί του ος καστροπήρω πώλεως,
και ωσί νεκρη ακουγων την φωνήν του.
Ολι ανεστενοντε και ης την ζωήν του πωτες
δεν εδαπτήστηκαι και ης τον θανατόν του με ήδορ ζόντος

Τής ούκ εγενίθηκαιν
καί της ο(υ)κ αιπάτισε
καί τον Θεόν επροσκαινήσε.

Εκ της γης επλαστηκα ος ο Αδαμ
και ης πηρ εβάλθηκα ως ι τρίς πέδις
και ης τιν ζωήν μου πωλονύς εδρώσισε
καί ης τον θάνατον μου ουχ ηδρηκα τινάς
ηνα ενταφιασι τα εντοστιανά μου.

Ζώνω ευρικά και καιράτα ηχε
σαμάρ φοροῦσι και ζόον ουκ ιτον.

Τέλος ένας άλλος χρήστης έγραψε τους γνωστούς στίχους σχετικά με τη μάθηση των γραμμάτων ως εξής:

*Ο θέλων γραψιμον μαθείν
καί θέλων επαινείσθαι,
θέλει κόπους πολλούς
καί έξοδα μεγάλα,
θέλει και ό διδάσκαλος
δουκάτα στο μανδίλι.

Όπως αναφέραμε στην αρχή το χειρόγραφο είναι εικονογραφημένο. Περιέχει συνολικά έξι μικρογραφίες. Αν και η τεχνοτροπική τους ανάλυση απαιτεί άλλη ειδικότητα, αρκούμαι εδώ να σημειώσω, ότι αυτές είναι καλλιτεχνικά σχεδιασμένες και δεν ταυτίζονται χρονολογικά με τη γραφή του κειμένου. Υπάρχουν ενδείξεις ότι δύο τουλάχιστον είναι ζωγραφισμένες σε σελίδες του ίδιου του χειρογράφου, που κατά πάσαν πιθανότητα περιείχαν τμήματα από τους κανόνες του Ευσεβίου (φ. 14ν και 104ν), ή ενδεχομένως να περιείχαν μικρογραφίες, φθαρμένες όμως από το πέρασμα του χρόνου. Στο φ. 10ν, στο κάτω μέρος της σελίδας, παριστάνεται ο Ιησούς εν μέσω των μαθητών του, στα φφ. 14ν, 82ν και 125ν οι Ευαγγελιστές Ματθαίος, Μάρκος (εικ. 1) και Λουκάς αντίστοιχα στη γνωστή στάση γραφής του Ευαγγελίου τους, καθήμενοι εμπρός σε αναλόγιο, και στο φ. 194ν ο Ιωάννης να υπαγορεύει στον μαθητή του Πρόχωρο, ο οποίος δεν κάθεται όπως συνήθως στα γόνατα, αλλά σε ανάκλιτρο με υποπόδιο. Επίσης στον κενό χώρο, στο κάτω μέρος του φ. 193ν, υπάρχει μία περιεργή σύνθεση, η οποία πιστεύω είναι εξίσου σύγχρονη προς τις μικρογραφίες. Έχουν σχεδιαστεί με χρυσοπράσινο χρώμα αντικρουστά δύο γρύπες κατά το ήμισυ μέσα σε ερυθρό κύκλο, με μακριά ράμφη, τα οποία διασταυρώνονται σε σχήμα Χ. Από την τομή των ραμφών διέρχεται κατακόρυφα η κόψη ενός σπαθιού με τη λαβή προς τα άνω και άθνητους έλικες σε σχήμα C. Η όλη σύνθεση θυμίζει οικόσημο και πιστεύω ότι ο συνδυασμός ραμφών, σπαθιού και ελίκων συνιστούν τη λέξη ΧΡΙΣΤΟΣ. Η καθ' αυτό διακόσμηση του χειρογράφου αποτελείται από τετράγωνα επίπιπλα κοσμήματα στην αρχή του κειμένου των Ευαγγελιστών Ματθαίου και Λουκά με τετράλοβο κενό χώρο στο κέντρο, όπου και η επιγραφή του τίτλου. Στα τέσσερα άκρα τους, υπάρχουν άνθινα θέματα σχεδιασμένα με κόκκινο, πράσινο, γαλάζιο και χρυσό χρώμα. Ανάλογα σχεδιασμένα είναι και τα πρωτογράμματα Β (φ. 15) (εικ. 2) και Ε (φ. 126). Επίσης άλλα επίπιπλα ταινιοειδή υπάρχουν στα φφ. 1, 11, 12ν και 13 με πλεκτά γεωμετρικά ή φυτικά θέματα σχεδιασμένα με κόκκινο, πράσινο και χρυσό μελάνι.

Η γενική εντύπωση, που δημιουργείται από τη μελέτη του χειρογράφου αυτού είναι, ότι πρόκειται για ένα αξιόλογο χειρόγραφο, που πρέπει να γραφτηκε και να χρησιμοποιήθηκε σε περιοχή της Κεντρικής Ελλάδος, αν κρίνουμε από κάποιους ιδιόμορφους διαλεκτικούς τύπους στα αινίγματα του φ. 104. Δυστυχώς η πρόσφατη ιστορία του χειρογράφου δεν μας βοηθά να βγάλουμε άλλα συμπεράσματα.

ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ ΤΣΕΛΙΚΑΣ
Φιλολόγος - Παλαιογράφος

Εικ. 1. Αυτοπροσωπογραφία. Σέπια και κάρβουνο, 27 X 21 εκ. 1955

Ο Ν. ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΣ-ΓΚΙΚΑΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

*Faire un portrait ce n' est pas crier
"Moi, moi, moi!"
c' est pénétrer l' autre, devenir lui
Balthus*

Στις αρχές του 1997 πραγματοποιήθηκε στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα έκθεση σχεδίων με θέμα τις προσωπογραφίες του Γκίκα. Αφορμή αποτέλεσε η παρουσίαση της έκδοσης Πικώνης-Γκίκα, Γράμματα ⁽¹⁾, στην εικονογράφηση της οποίας περιλήφθηκαν δύο σχετικά σχέδια του Γκίκα, μία αυτοπροσωπογραφία και το πορτραίτο του Δημ. Πικιώνη. Ξεκινώντας από τα έργα αυτά, επιλέχθηκαν 40 ακόμα σχέδια από τη Συλλογή του Μουσείου Μπενάκη-Πινακοθήκης Γκίκα, ενώ η έκθεση συμπληρώθηκε με 15 έργα από τη συλλογή του Διονύση Φωτόπουλου.

Η ενότητα που παρουσιάστηκε στην παραπάνω έκθεση δεν αποτελεί παρά μικρό μόνο μέρος των πορτραίτων που σχεδίασε ο Χατζηκυριάκος-Γκίκας στη διάρκεια της μακρόχρονης καλλιτεχνικής του παραγωγής. Από τα 800

Εικ. 2. Γιώργος Σεφέρης. Μολύβι, 27 X 23 εκ. 1972.

περίπου σχέδια του συγκεκριμένου θεματικού κύκλου που περιλαμβάνονται στη δωρεά του Γκίκα στο Μουσείο Μπενάκη, παρουσιάστηκαν χαρακτηριστικά έργα στα οποία αποτυπώνονται κυρίως πρόσωπα του στενού οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος του ζωγράφου. Τα πορτραίτα του πατέρα του, ναύαρχου Αλέξανδρου Χατζηκυριάκου (1953), της γιαγιάς του Ελένης Γκίκα (δεκαετία του '20), της Τίγκης, πρώτης γυναίκας του (3 σχέδια των ετών 1935 - 45) και της Barbara, της δεύτερης (10 σχέδια - 1960/65), αλλά και πολλές αυτοπροσωπογραφίες. Επίσης οι προσωπογραφίες προσωπικοτήτων με τις οποίες ο Γκίκας συνδέθηκε στενά και συνεργάστηκε, και ανάμεσα στις οποίες ξεχωρίζουν:

Ο Δημ. Πικιώνης σε ένα λιτό, αλλά δυνατό πορτραίτο του 1963, περιορισμένο σε κύκλο σε σχήμα μεταλλίου. Ο Γ. Σεφέρης που απεικονίστηκε από

Εικ. 3. Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος. Λάδι σε μουσαμά, 1976.

τον Γκίκα σε τέσσερα διαφορετικά έργα: στο πρώτο (1946)⁽⁹⁾ ο ποιητής παριστάνεται ολόσωμος, σκυμένος πάνω από τα γραφτά του. Ένα άλλο, μεταγενέστερο, πορτραίτο με κάρβουνο (1972)⁽¹⁰⁾ και δύο απλούστερα, αλλά πολύ εκφραστικά σχέδια με μολύβι αποπνέουν την εσωτερικότητα και τον ψυχισμό του Σεφέρη.

Μία ακόμα μεγάλη μορφή της ελληνικής ποίησης, ο Κ. Π. Καβάφης – που ο Γκίκας δεν γνώρισε ποτέ αλλά θαύμαζε απεριόριστα – ενέπνευσε τον καλλιτέχνη για τη δημιουργία μιας σειράς πορτραίτων. Ένα από αυτά αποτέλεσε την προμετωπίδα στην έκδοση Καβάφης Ποιήματα (Ίκαρος 1966) με την εικονογράφηση του Ν. Χ. Γκίκα.

Άλλες σημαντικές μορφές του πνεύματος και της τέχνης, ο Παντελής Πρεβελάκης, ο Γιώργος Κατσιμπαλής, ο Kimon Friar, ο Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος, ο Θάνος Βελουδίος, ο Κριστιάν Ζερβός, απεικονίστηκαν από τον Γκίκα σε ένα ή περισσότερα εκφραστικά πορτραίτα με μολύβι ή με μελάνι, από τα οποία άλλα αποτελούν αυτόνομα έργα, ενώ άλλα χρησίμευσαν ως προσχέδια για πίνακες. Τέλος, σε ένα εξαιρετικά επιβλητικό πορτραίτο με αχνό κάρβουνο πάνω σε χαρτί γαρου, σώζεται η μορφή του Ν. Καζαντζάκη, που μαζί του είχε συνεργαστεί ο Γκίκας για την εικονογράφηση της Οδύσσειας⁽¹¹⁾.

Στις προσωπογραφίες των Ξένων λόγιων και καλλιτεχνών που συνδέθηκαν με τον Χατζηκυριάκο-Γκίκα ανήκουν και τα έργα με τα πορτραίτα του John Craxton και του Patrick Leigh Fermor, επιστήθιων φίλων του από τα νεανικά χρόνια μέχρι το τέλος της ζωής του, καθώς και των φίλων των χρόνων 1970-1980 Yehudi και Diana Menuhin, Rudolf Nureyev, Lady Peggy Aschcroft, Lucy Duran κ.ά., που είχαν φιλοξενηθεί επανειλημμένα από τον Νίκο και την Barbara Γκίκα στο σπίτι της Κέρκυρας.

Μία ξεχωριστή κατηγορία σχεδίων του Γκίκα αποτελούν οι αυτοπροσωπογραφίες, στις οποίες, αντίθετα με τις ελαιογραφίες-πορτραίτα των νεανικών του χρόνων, ο ζωγράφος παριστάνεται ως επί το πλείστον σε ώριμη ηλικία. Εδώ, τα μέσα σχεδιασμού που χρησιμοποιούνται δεν περιορίζονται στο μολύβι ή το μελάνι, όπως συμβαίνει με τις υπόλοιπες προσωπογραφίες: η μορφή αποδίδεται με κραγιόνια, αιματίτη, σινική, σέπια με λεπτομέρειες από κάρβουνο, χρωματιστά μελάνια σε συνδυασμό με χρωματιστά μολύβια. Άλλοτε κατά μέτωπο, άλλοτε σε στάση τριών τετάρτων ή προφίλ, με υπόνοια χαμόγελου, με σοβαρή ή ακόμα και σκυθρωπή έκφραση, στα έργα αυτά, που είναι πλασμένα με ελεύθερες πινελιές, η μορφή διασώζει τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά και παράλληλα εξωτερικεύει και τον εσωτερικό κόσμο και την προσωπικότητα του Γκίκα.

Ο μεγάλος αριθμός των σχεδίων - προσωπογραφιών της Συλλογής του Μουσείου Μπενάκη δείχνει ότι ο Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας ασχολήθηκε συστηματικά με το πορτραίτο και εντυπωσιάζει ιδιαίτερα αν συγκριθεί με τις περιορισμένες προσωπογραφίες που ζωγράφισε στο μουσείο. Είναι γνωστό και έχει επανειλημμένα επισημανθεί ότι η ανθρώπινη μορφή κατέχει δευτερεύουσα θέση στη θεματογραφία του Γκίκα, ο οποίος ελάχιστα ασχολήθηκε με την προ-

Εικ. 4. Θάνος Βελοῦδιος. Σινική, 46 X 32 εκ. 1977.

σωπογραφία. Ο ίδιος ο ζωγράφος είχε δηλώσει, αναφερόμενος στο πορτραίτο του Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλου: "Εγώ σπάνια κάνω πορτραίτα, αλλά με τραβούσε η φυσιογνωμία του"⁽⁵⁾.

Πράγματι, αν κρίνουμε με ποσοστά και αριθμούς, διαπιστώνουμε ότι η προσωπογραφία, σε σχέση με τα υπόλοιπα θέματα της ζωγραφικής του Γκίκα, πολύ απέχει από το να αποτελεί ουσιαστικό μέρος του συνολικού του έργου· οι συνθέσεις με τοπία, εσωτερικούς χώρους, νεκρές φύσεις, αρχιτεκτονικές κα-

Εικ. 5. Patrick Leigh Fermor. Ακρυλικό σε χαρτόνι, 50 X 35 εκ. 1979.

τασκευές, κυριαρχούν στις ζωγραφικές τους δημιουργίες. Ωστόσο, ήδη από τα πρώτα καλλιτεχνικά του βήματα ο Γκίκας ασχολήθηκε με την προσωπογραφία και έδωσε σημαντικά έργα, όπως οι αυτοπροσωπογραφίες του 1921 (το πρώτο του έργο) και του 1942, τα πορτραίτα του πατέρα του Αλέξανδρου Χατζηκυριάκου, του Τέριαντε, καθώς και αξιόλογα γυναικεία πορτραίτα. Εκτοτε, σποραδικά μόνο εμφανίζονται προσωπογραφίες στα θέματα του, παρόλο ότι η ανθρώπινη μορφή χρησιμοποιείται συχνά σε γυμνά, πολυπρόσωπες συνθέσεις και μυθολογικές σκηνές.

Η περιορισμένη παρουσία του πορτραίτου στο έργο του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα μπορεί ίσως να εξηγηθεί από το γεγονός ότι τα διδάγματα της γεωμετρικής αφαίρεσης και της κυβιστικής διάσπασης που χαρακτηρίζουν την καλλιτεχνική του έκφραση, δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν στις προσωπογραφίες, όπου η απόδοση των εξωτερικών χαρακτηριστικών του μοντέλου όφειλε να είναι σε γενικές γραμμές πιστή με το πρωτότυπο.

Παρ' όλα αυτά, το ενδιαφέρον του Γκίκα για την προσωπογραφία –έστω και περιορισμένο– συνεχίστηκε μέχρι όψιμα, όπως αποδεικνύουν οι ελαιογραφίες με τα πορτραίτα του Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλου (1976), του Stephen Spender (1978) και του Patrick Leigh Fermor (1979). Διαφορετικά μεταξύ τους, ως προς την τεχνοτροπία, τα παραπάνω πορτραίτα, εντυπωσιάζουν με την ακτινοβολία των μορφών που απεικονίζουν και τη διεισδυτικότητα με την οποία τα προσέγγισε ο ζωγράφος.

ΙΩΑΝΝΑ ΠΡΟΒΙΔΗ

Επιμελήτρια της Πινακοθήκης Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ίκαρος 1996, επιμ. Ν. Π. Παΐσιου.
2. Δημοσιευμένο ως προμετωπίδα στην πρώτη αγγλική μετάφραση ποιημάτων του Σεφέρη από τον Rex Warner (*The King of Asine and other poems*, εκδ. John Lehmann, London 1948) και στο εξώφυλλο της έκδοσης *Ο Καβάφης του Σεφέρη* (Ερμής 1984).
3. *Οι Έλληνες Ζωγράφοι*, εκδ. Μέλισσα, τομ. 2, σελ. 350 (Αθήνα 1976).
4. Ν. Kazantzakis, *The Odyssey - A modern Seguel*, μετάφραση Kimon Friar, εκδ. Simon & Schuster, Ν. Υόρκη 1958.
5. *Νέα Εστία*, 15.3.81, "Πώς έγινε το πορτραίτο του Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλου".

ΑΠΟ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ Ν. ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ-ΓΚΙΚΑ

Μετά το θάνατο του Ν. Γκίκα, τον Σεπτέμβριο του 1994, το Μουσείο Μπενάκη πραγματοποίησε μία συστηματική καταγραφή όλων των έργων του καλλιτέχνη που άφησε στην Πινακοθήκη Γκίκα αλλά και μέσα στο σπίτι και το εργαστήριό του, στην Κριεζώτου 3 ⁽¹⁾. Ανάμεσα στους πίνακες με τις ελαιογραφίες, τα γλυπτά και τα χαρακτικά, τα σκηνικά, τις αρχιτεκτονικές εφαρμογές και κατασκευές βρέθηκαν πάνω από 4.000 σχέδια είτε σε λιτά φύλλα, είτε μέσα σε μικρά μπλοκ και τετράδια ζωγραφικής. Ένας αριθμός, πραγματικά εντυπωσιακός, που δείχνει την μεγάλη αγάπη του ζωγράφου για το είδος αυτό της ζωγραφικής, για το οποίο μάλιστα μιλούσε με ιδιαίτερη έμφαση και θέρμη, όπως ακριβώς σημειώνεται και στο γραπτό του λόγου παρακάτω: "Το σχέδιο αποτελείται από γραμμές και σχήματα με τα οποία ο καλλιτέχνης εκφράζει την αντίληψη είτε το αίσθημα που του εμπνέει το φυσικό φαινόμενο ή την ατομικότητά του. Είναι το σχολικό σχέδιο-ανάπλαση, το σχέδιο-αυθόρμητο, το σχέδιο-σύνθεση. Με άλλους λόγους, είναι το α και το ω της Ζωγραφικής. Είναι, και πρέπει να είναι, η βάση για όλες τις πλαστικές τέχνες και για όλες τις άλλες" ⁽²⁾. Με αυτά τα δυναμικά λόγια υπογραμμίζει και καταθέτει ο ζωγράφος την δική του άποψη για το σχέδιο, στο οποίο αφιέρωσε πολλές ώρες και δούλεψε ακατάπαυστα σ' όλη του τη ζωή, με αποτέλεσμα να έχουμε σήμερα αυτή την πληθώρα από τις σχεδιαστικές του μελέτες, μοναδικές και ανεπανάληπτες δημιουργίες με τεράστιο ζωγραφικό ενδιαφέρον.

Μερικά από αυτά τα σχέδια έχουν ήδη δημοσιευθεί σε διάφορα βιβλία ⁽³⁾ και έχουν παρουσιαστεί κατά καιρούς σε μεγάλες εκθέσεις, στην Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα και σε άλλες αίθουσες τέχνης. Πολλά είναι τα θέματα με τα οποία καταπιάστηκε ο καλλιτέχνης στο σχεδιαστικό του έργο: σκηνές καθημερινής ζωής, οικοδομές και κτίσματα, φύση και τοπία, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, σκηνικά και κοστούμια, μυθολογικά θέματα, αρχαιότητα και διάφοροι πολιτισμοί, πορträιτα, ανθρώπινες φιγούρες και πολλά ζώα. Η τελευταία αυτή ενότητα των σχεδίων με τα ζώα θα μας απασχολήσει στη μικρή αυτή εργασία, μία ενότητα, αρκετά σημαντική, αλλά όμως όχι ιδιαίτερα γνωστή ⁽⁴⁾. Από τα πιο προσφιλή και αγαπημένα θέματα του ζωγράφου είναι τα σχέδια με τα ζώα, ζώα κυρίως του αγρού και του σπιτιού, δηλαδή κατοικίδια: γάτες πολλές και σκυλιά, κοτούλες και κοκόρια, βατράχια, άλογα και γαϊδουράκια, κριάρια και κατσίκες, διάφορα πουλιά και άλλα. Ένα θέμα που δείχνει τρυφερότητα, ευαισθησία, αγάπη, ένα θέμα βαθιά χαραγμένο μέσα του, επηρεα-

Εικ. 1. Σκύλος, σχέδιο με μελάνι, 17,5 x 11,5 μπλοκ 86.
Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

σμένο από τα βιώματα της παιδικής του ηλικίας και την συνεχή επαφή του με την καθημερινή ζωή κοντά στη φύση. Το γεγονός ότι έμενε στην εξοχή κατά μεγάλα χρονικά διαστήματα λόγω της εργασίας του πατέρα του, τα καλοκαίρια στον Ασπρόπυργο και στην Ύδρα, αλλά και τρία ολόκληρα χρόνια στο κτήμα που είχε η οικογένειά του στην Κολοκυνθού, του έδινε την ευκαιρία να γεμίσει από παιδικές εμπειρίες και αναμνήσεις που αποτέλεσαν ασύγκριτες πηγές έμπνευσης στο σχεδιαστικό του ρεπερτόριο. Τον ενέπνευσαν κυρίως τα ατέλειωτα περιβόλια και οι μπαξέδες με τα λογίων-λογίων λαχανικά και τα λουλούδια όπως μας τα περιγράφει ξεναγώντας στα παιδικά του χρόνια: "έμαθα τα ζουμπούλια, τους μενεξέδες, τις ντάλιες, τα αστράκια, τους πανσέδες, τα κρίνα, τους ήλιους, τις αζαλέες, τα γαρούφαλα, τις φράν-τζιες, τις μμώζες, τις μπουγκανβίλιες, τα γεράνια, τα χρυσάνθεμα, τις παπαρούνες, τις μαργαρίτες, τα γαϊδουράγκαθα, τις τσουκνίδες, τα χαμομήλια. Είχαμε μουσμουλιές και βερυκοκιές, κίτρινες, πορτοκαλιές, νεραντζιές και λεμονιές..."

⁽⁶⁾ Αλλά όμως και τα ζώα, μικρά και μεγάλα, του κινούσαν την περιέργεια και κέντριζαν το ενδιαφέρον του, όπως ο ίδιος μας διηγείται: "Δεν θα ξεχάσω τα χόρτα, που από κάτω τους, στον ίσκιο κρυβόντουσαν τα τζιτζικια και άλλα περίεργα έντομα με μακριά ποδάρια, με τανάλιες και πριόνια, μαύρα ή κοκκινωπά, που άξαφνα χανόντουσαν σε καμιά τρύπα ή πίσω από ένα ξερό φύλλο. Καθόμουν και παρατηρούσα μυρμηγκοφωλιές με στρατό από μυρμηγκια μικρά και άλλα μεγαλύτερα" ⁽⁶⁾ ή παρακάτω "... στον ουρανό τα κοτσύφια και οι κεφαλάδες έριχναν καμιά φωνή, ενώ τριγύρω έκοβε βόλτες βιαστικές ένα χελιδόνι ώσπου να αποφασίσει να κάσει για λίγο, κρατώντας ισορροπία στα σύρματα του τηλεγράφου" ⁽⁷⁾ και πιό πέρα μας περιγράφει με κάθε λεπτομέρεια τις κινήσεις του αγαπημένου του σκύλου Φοξ: "Τον περισσότερο καιρό του ο Φοξ τον περνούσε κοντά μας, ξαπλωμένος στη σκιά, με τη γλώσσα κρεμασμένη και τα μάτια αλλού. Αλλά καμιά φορά ήτανε σαν να ξιπνούσε τέντωνε τ' αφτιά του ή μύριζε γοργά τον αέρα γύρω του και τα μάτια του ανησυχούσαν" ⁽⁸⁾, (εικ. 1-2).

Πηγή έμπνευσης για τη ζωγραφική ζώων αποτέλεσαν ακόμη και τα παιδικά του παιχνίδια όπως αναφέρεται διεξοδικά σ' αυτά, καταγράφοντας τα μικρά του χρόνια: "...Είχα μαλακά παιχνίδια, σκυλάκια από καουτσούκ κόκκινο μ' ένα κουμπί σκληρό αποκάτω, στην κοιλιά, που άμα τα ζουλούσες φώναζαν μπάλες άσπρες και χρωματιστές, άλλες γερές που ηηθούσαν στα πσιανά τους* γατάκια μαύρα με μιά κορδέλα στο λαιμό, άλλα ζώα διάφορα, παπαγάλους (εικ. 3) που στεκόντουσαν ισορροπία απάνω σ' ένα κάγκελο..." ⁽⁹⁾. Μεγάλη εντύπωση και ιδιαίτερη αίσθηση του προξενούσαν και τα αγαπημένα παιδικά του βιβλία τα οποία είχαν πλούσια εικονογράφηση, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται σ' αυτά ο καλλιτέχνης: "Και με τα ζώα είχαμε πολύ να κάνουν τα γερμανικά μου βιβλία, και σε κάθε σχεδόν φύλλο έβλεπα ένα παχύ γουρούνι που το κυνηγούσαν τίποτα βρωμόπαιδα, ή άσπρες χήνες πότε τσαλαβουτώντας μέσα σε νερά, πότε μαδημένες και περασμένες στη σουβλα. Γάτες μαύρες με μεγάλα ξωτικά μάτια και γαϊδάρους που γκάριζαν με ανοιχτό το στόμα" ⁽¹⁰⁾.

Από τις παραπάνω λεπτομερείς και χαριτωμένες περιγραφές συμπεραίνουμε πόσο έντονα ήταν ριζωμένες οι εικόνες αυτές στη μνήμη του καλλιτέχνη και πολύ περισσότερο διακρίνουμε την αγάπη του για τα ζώα. Αγάπη που

Εικ. 2. Σκύλος, σχέδιο με μολυβοκάρβουνο, 23 x 23 εκ., μπλοκ 95.
Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

δεν έσβησε κι όταν ακόμη άφησε την τρυφερή ηλικία και ώριμος νέος πια αφοσιώθηκε στο έργο του. Για παράδειγμα, την αγάπη του για τα άλογα (εικ. 4) μαθαίνουμε από τον πολύ καλό του φίλο Άγγελο Κατακουζηνό με τον οποίο έκανε τακτικά ιππασία κατά τη διάρκεια των φοιτητικών του χρόνων, όταν ζούσε στο Παρίσι ⁽¹⁾.

Όλα αυτά τα ερεθίσματα της παιδικής και νεανικής εποχής, τα άπλά και καθημερινά, επηρέασαν αποφασιστικά τη ζωή του καλλιτέχνη και τον οδήγησαν μοιραία στην σχεδιαστική τους αποτύπωση πάνω στο χαρτί. Έτσι γίνεται φανερό γιατί τα σχέδια αυτά εκφράζουν και αποπνέουν την ψυχοσύνθεση και τον τρυφερό κόσμο του μικρού παιδιού. Η ίδια ακριβώς τρυφερότητα, ηρεμία και ευαισθησία κυριαρχούσε ακόμη και στα τελευταία χρόνια της ζωής του και δε δίσταζε να την αποκρυπτογραφεί στη ζωγραφική του. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο τελευταίος πίνακάς του, έχει να κάνει με ένα ανάλογο χα-

Εικ. 3. Παπαγάλος, σχέδιο με πολύχρωμα κραγιόν και νερομπογιά, 31 x 21,5 εκ. Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

ρακτηριστικό θέμα, μία χαριτωμένη γάτα (εικ. 5), την οποία ζωγράφιζε σιγά-σιγά με ένα τεράστιο μεγεθυντικό φακό, διότι η όρασή του είχε πλέον μειωθεί βασανιστικά.

Πάνω από 200 υπολογίζονται τα έργα με καθαρές παραστάσεις ζώων¹²⁹ που φυλάσσονται στην Πινακοθήκη Γκίκα, και είναι σχεδιασμένα με χρωματιστά μολύβια και κραγιόνια, κάρβουνο και μελάνι, στυλογράφους και πενάκια, υλικά που του έδιναν τη δυνατότητα να σχηματίζει άλλοτε με χοντρές και άλλοτε με λεπτές γραμμές αναρίθμητα σχέδια. Εκείνο που παρατηρεί κανείς και τον εντυπωσιάζει και σ' αυτά τα θέματα του καλλιτέχνη είναι η λιτότητα της γραμμικής περιγραφής. Το περίγραμμα των μορφών είναι απλό και σαφές, ποτέ περίτεχνο ή εξεζητημένο, χωρίς περίπλοκα στοιχεία και περιττές λεπτομέρειες. Διακρίνουμε στα έργα αυτά μία χάρη και τρυφεράδα, μεγάλη παρατηρητικότητα αλλά πολλές φορές και χιουμοριστική διάθεση¹³⁰. Γενικά ξεχωρίζουμε τη σεμνότητα, τη σοβαρότητα, την ειλικρίνεια, το θάρρος και την ευαισθησία, μέσα με τα οποία πάντα ήθελε να εκφράζεται ο μεγάλος ζωγράφος. Ωστόσο, εκείνο το στοιχείο που θυμίζουν ακόμη περισσότερο τα

Εικ. 4. Άλογα, σχέδιο με κάρβουνο, 20 x 22,5 εκ., μπλοκ 72.
Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

σχέδια αυτά, είναι το υπερτονισμένο, από διάφορους κριτικούς της τέχνης, στοιχείο της ελληνικότητας του έργου του ζωγράφου. Μας δείχνει ξεκάθαρα το πόσο είναι δεμένος με τον τόπο του, με μυστικούς και άρρηκτους δεσμούς, πόσο ο τόπος αυτός τον εμπνέει και πόσο ελεύθερα και πειστικά τον ερμηνεύει βρίσκοντας την βαθύτερη ουσία του.

Αφορμή για την ενασχόλησή μου με την παραπάνω μικρή παρουσίαση⁽¹⁴⁾, στάθηκε η συμμετοχή μου στην γενική, πρόχειρη καταγραφή όλων των σχεδίων του Ν. Γκίκα, αλλά κυρίως η αγάπη και ο σεβασμός για το πολύτιμο έργο του με το οποίο έρχομαι συνέχεια σε επαφή, δουλεύοντας στον ίδιο χώρο που έζησε κι εκείνος και που κρατά νωπές και άσβεστες τις μνήμες μας και είναι ακόμα γεμάτος από την επιβλητική προσωπικότητα του καλλιτέχνη.

Ελπίζω πολύ σύντομα, να τελειώσω την επεξεργασία και την μελέτη αυτής της θεματικής ενότητας με τα ζώα, ώστε το υλικό αυτό να παρουσιαστεί σε ένα μεγάλο ειδικό τόμο και να γίνει ευρύτερα γνωστό και προσιτό στον καθένα.

Εικ. 5. Γάτα, ελαιογραφία σε κόντρα πλακέ, 1992, 52 x 36 εκ.
Πινακοθήκη Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η συστηματική απογραφή έγινε από τις συναδέλφους Γιούλα Ρίσκα, Κάτε Συνοδινού και Πίτσα Τσάκωνα και συντάχθηκε ειδικός κατάλογος με την επιμέλεια της Κάτε Συνοδινού ο οποίος φυλάσσεται στο Μουσείο Μπενάκη και στην Πινακοθήκη Γκίκα.
2. Βλ. Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, *Η γέννηση της νέας τέχνης*, Αθήνα 1987, σελ. 128-129.
3. Μία επιλογή από τα σχέδια του ζωγράφου παρουσιάστηκε στο βιβλίο της Εβίτας Αράπογλου, *Γκίκας - Σχέδια*, Αθήνα 1992 και στο έργο της Ιωάννας Προβίδη, *Η αρχαία Ελλάδα του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα*, Θεσσαλονίκη 1995, όπου εκεί παρουσιάζονται σχέδια εμπνευσμένα από την αρχαία ελληνική τέχνη.

4. Μία αναφορά για τα σχέδια με ζώα υπάρχει στο έργο της Ντόρας Ηλιοπούλου-Ρογκάν, *Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκα, Τα παράλληλα*, Αθήνα 1980, σελ. 25-26.
5. Βλ. Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, *Το χαλί όπου παίζαμε ήτανε κόκκινο*, Αθήνα 1996, σελ. 54.
6. Βλ. Βλ. Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, *Το χαλί ...*, ό.π., σελ. 53-54.
7. Βλ. Βλ. Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, *Το χαλί ...*, ό.π., σελ. 125.
8. Βλ. Βλ. Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, *Το χαλί ...*, ό.π., σελ. 95-100.
9. Βλ. Βλ. Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, *Το χαλί ...*, ό.π., σελ. 105.
10. Βλ. Βλ. Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, *Το χαλί ...*, ό.π., σελ. 67-68.
11. Βλ. Ν. Πετσάλη-Διομήδη, Ο Χατζηκυριάκος-Γκίκας στο Παρίσι του μεσοπολέμου, *Το Τρίτο Μάτι*, τεύχος 1, Μάϊος 1977, σελ. 59.
12. Στον αριθμό αυτών των έργων δεν συμπεριλαμβάνονται οι ζωγραφικές συνθέσεις στις οποίες, μεταξύ άλλων, εικονίζονται και ζώα.
13. Σχέδια με χιούμορ και σατυρική διάθεση δημοσιεύτηκαν από τον ίδιο τον Ν. Γκίκα στην έκδοση: Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας, *Σκύβαλα και ζιζάνια, Σχέδια - καρικατούρες*, Αθήνα 1990.
14. Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τη συνάδελφο και υπεύθυνη της Πινακοθήκης Γκίκα, Ιωάννα Προβίδη για τη συμπαράσταση και την παρότρυνσή της να ασχοληθώ διεξοδικά με το θέμα αυτό. Πολλές ευχαριστίες οφείλω και στο συνάδελφό μου Νίκο Πάισιο για την πρόθυμη βοήθειά του.

ΠΙΤΣΑ ΤΣΑΚΩΝΑ
Βιβλιοθήκη Μουσείου Μπενάκη και Πινακοθήκης Γκίκα

ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Πάνε κιόλας δύο χρόνια από τότε που ιδρύθηκε το Κέντρο Τεκμηρίωσης της Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής. Για αρκετούς μήνες στεγάστηκε πρόχειρα στο νέο κτήριο του Μουσείου Μπενάκη. Στα τέλη Ιανουαρίου του 1996, το Κέντρο απέκτησε επιτέλους δική του στέγη, στο ισόγειο του κτηρίου του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, Κριεζώτου 3. Στη νέα του θέση το Κέντρο μπόρεσε να οργανωθεί και να αναπτύξει τις δραστηριότητές του. Νέες δωρεές αρχιτεκτονικών αρχείων πλούτισαν το ήδη υπάρχον αρχαικό υλικό. Από τα σημα-

Εικ. 1. Αποψη του Σταδίου. Υδατογραφία Ερνέστου Τσίλλερ.

ντικότερα αποκτήματα το αρχείο Αλέξανδρου Νικολούδη, του γνωστού έλληνα αρχιτέκτονα απόφοιτου της Beaux Arts των Παρισίων και καθηγητή του Ε.Μ.Π. Το αρχείο, δώρεά της κόρης του κ. Ζουζούς Νικολούδη, περιλαμβάνει ένα μεγάλο αριθμό έργων του, πραγματοποιημένων και μη. Ιδιαίτερα σημαντικό επίσης το αρχείο του Ν. Μητσάκη, ενός από τους σημαντικότερους αρχιτέκτονες του μεσοπολέμου που χάθηκε πρόωρα. Το αρχείο δώρισε στο Κέντρο Τεκμηρίωσης η αδελφή του κ. Μελπομένη Μητσάκη.

Εξαιρετικά πολύτιμο αποδείχτηκε το αρχείο του Νικ. Χατζηπαναγιώτη (δώρεά της κόρης του Ε. Κυπραίου). Ο Ν. Χατζηπαναγιώτης υπήρξε ένας από τους καλλίτερους στατικούς. Το αρχείο του που αποτελείται από 200 περίπου φακέλλους και καλύπτει το χρονικό διάστημα της δεκαετίας του '20 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60, περιλαμβάνει αρχιτεκτονικές μελέτες ενός πολύ μεγάλου αριθμού σημαντικών νεοελλήνων αρχιτεκτόνων όπως του Αν. Μεταξά, του Λεων. Μπόνη, του Εμμ. Λαζαρίδη κ.ά. των οποίων τις στατικές μελέτες είχε εκπονήσει ο Χατζηπαναγιώτης.

Μία ακόμη πολύ σημαντική προσφορά είναι το αρχείο του Άρη Κωνσταντινίδη, την περίοδο που συνεργαζόταν με τον Ε.Ο.Τ., και περιλαμβάνει τα ξενοδοχεία "Ξενία" Δήλου, Πάρου, Τήνου, Άνδρου, Χαλκιδικής, Καλαμπάκας, Λάρισας, Καρτερού, Μυκόνου, Ολυμπίας, Πόρου, Επιδαύρου και Ηγουμενίτσας. Το αρχείο προσέφερε ευγενικά ο Ε.Ο.Τ. με τον οποίο βρισκόμαστε σε συνεννόηση για την απόκτηση των σχεδίων και των υπολοίπων "Ξενία". Από τον Ε.Ο.Τ. προέρχεται επίσης και μία αρχιτεκτονική μελέτη του Δημήτρη Πι-

Εικ. 2. Αποψη του Κέντρου από τα εγκαίνια της πρώτης Εκθεσης αρχαιολογικού υλικού, Μάϊος 1996.

κίων για την τουριστική μονάδα των Δελφών. Μικρότερα, αλλά όχι γι' αυτό λιγότερο αξιόλογα, είναι τα αρχεία του Ν. Ζάχου (δωρεά του γιού του Ι. Ζάχου), του Β. Ζούλια (δωρεά της κόρης του Μ. Ζούλια-Μπίρη), του Σ. Μπούκη (δωρεά της εγγονής του κ. Π. Ζουμπούλακη), τμήμα αρχείου του Ι. Λυγίζου (δωρεά του ίδιου).

Στα μεμονωμένα αποκτήματα θα πρέπει να σημειωθούν το σχέδιο για την μετατροπή σε φυλακές του "μπούρτζι" της Αίγινας των Κλεάνθη και Schaubert, το μοναδικό γνωστό σχέδιο των δύο αρχιτεκτόνων που έχει σωθεί εκτός από τα σχέδια πόλεως των Αθηνών, το σχέδιο του Παναθηναϊκού Σταδίου του Αν. Μεταξά (δωρεά κ. Ν. Λάσκαρη), μία υδατογραφία του Σταδίου του Ερν. Τσίλλερ (εικ. 1) (δωρεά κ. Ε. Μπαλτατζή) και η μακέττα του Θεάτρου Τέχνης Κ. Κουν (δωρεά του κ. Σ. Μπονάνου).

Θα πρέπει επίσης να σημειώσουμε τη συνεχή συνεργασία του Κέντρου με το ΕΛΙΑ, που καθημερινά σχεδόν το πλουτίζει με νέο αρχιτεκτονικό υλικό (μεμονωμένα σχέδια και μελέτες των Ν. Ζουμπούλιδη, Ι. Δράκου, Γιάννου Πολίτη κ.ά.) καθώς και τις προσφορές των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου του Κέντρου μας όπως, του καθηγητού κ. Χ. Μπούρα (σπουδαστικές του εργασίες), της κ. Μ. Καρδαμίτη-Αδάμη (σπουδαστικές εργασίες του Δ. Κατσιώτη, μαθητού της σχολής των Ευελπίδων, αντίγραφο του αρχείου του Οφθαλμιατρείου Αθηνών) και της κ. Α. Παπανικολάου-Κρίστενσεν (μητρώο μνημείων Ευβοίας και παλαιάς πόλης Χαλκίδας).

Το υλικό των αρχιτεκτονικών αρχείων που συγκεντρώνεται στο Κέντρο καταγράφεται και ταξινομείται με τη βοήθεια των νέων αρχιτεκτόνων Μ. Βουρνού και Χ. Κολιάκου και των σπουδαστριών του τμήματος αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π., Ν. Στραγαλινού και Μ. Βερούκα, κάτω από την καθοδήγηση και την επίβλεψη του μέλους του Δ.Σ. επ. καθηγήτριας κ. Μάρως Καρδαμίτση-Αδάμη και της επιστημονικής υπεύθυνης του Κέντρου αρχιτέκτονος κ. Μαργαρίτας Σάκκα.

Όπως είναι φυσικό ο χώρος τον οποίο είχε αρχικά καταλάβει το Κέντρο δεν επαρκεί πλέον και γρήγορα προβλέπεται η επέκτασή του και στο άλλο ισόγειο διαμέρισμα του κτηρίου Γκίκα. Ελπίζεται ότι μετά την επέκταση αυτή θα είναι δυνατή η ταξινόμηση και αρχειοθέτηση του υλικού, έτσι ώστε να μπορεί εύκολα να δοθεί για μελέτη στους ερευνητές (εικ. 2).

Ήδη έχει εξυπηρετηθεί ένας μικρός αριθμός ερευνητών, μια και ο χώρος που διατίθεται δεν επιτρέπει περισσότερους, ενώ μέρος του υλικού έχει χρησιμοποιηθεί σε κατ' επιλογήν μαθήματα και διαλέξεις τελειοφοίτων σπουδαστών του τμήματος αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π. Την Άνοιξη του 1996 πραγματοποιήθηκε στα γραφεία του Κέντρου Τεκμηρίωσης μία μικρή έκθεση, έκθεση γνωριμίας, ενός μικρού τμήματος των αρχιτεκτονικών του αρχείων. Την έκθεση αυτή επισκέφθηκε ένας σημαντικός αριθμός αρχιτεκτόνων, απέσπασε δε θερμές κριτικές.

Μία δεύτερη έκθεση αφιερωμένη στο Ν. Μητσάκη προγραμματίζεται για την επόμενη χρονιά, μετά την επέκταση του Κέντρου και στο δεύτερο διαμέρισμα του ισογείου του κτηρίου Γκίκα.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΑΚΚΑ

Υπεύθυνη του Κέντρου Τεκμηρίωσης Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής

Η ΔΩΡΕΑ ΤΟΥ "ΑΓΓΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ" ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΣ ΓΚΙΚΑ

Στις 20 Νοεμβρίου 1996, στη Βρετανική Πρεσβεία της Αθήνας, ο πρόεδρος κ. Michael Liewellyn Smith και η σύζυγός του, είχαν την καλωσύνη και την χαρά να παρουσιάσουν στην Διοικητική Επιτροπή και τον Διευθυντή του Μουσείου Μπενάκη, καθώς και σε μερικούς επίσημους προσκεκλημένους, μία δωρεά βιβλίων τέχνης προς τη Βιβλιοθήκη της Πινακοθήκης Γκίκα. Η δωρεά αυτή έγινε με τη φροντίδα και τη χορηγία του Ιδρύματος "Anglo-Hellenic League" (Αγγλο-Ελληνικός Σύνδεσμος) του Λονδίνου, που έχει ζωή πάνω από 80 χρόνια τώρα, για να τιμηθεί η μνήμη του μεγάλου ζωγράφου Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Ο Αγγλο-Ελληνικός Σύνδεσμος ιδρύθηκε στο Λονδίνο το 1913. Ήταν ακριβώς την δύσκολη περίοδο των βαλκανικών πολέμων, με όλα εκείνα τα ση-

μαντικά γεγονότα που διαδραματιζόνταν στην Ελλάδα και γενικότερα στην Ανατολή, όταν μία ομάδα από Άγγλους φιλέλληνες και έλληνες του Λονδίνου, αποφάσισαν να δημιουργήσουν αυτόν τον Σύνδεσμο. Κύριος σκοπός του ήταν να φέρει πιά κοντά Άγγλους στον ελληνικό λαό, να γνωρίσουν την ιστορία του, τη γλώσσα του, τα ήθη και τα έθιμά του και κυρίως να στρέψουν το ενδιαφέρον τους στις δυσκολίες και τα προβλήματά του. Ανάμεσα στους ένθερμους φιλέλληνες του Συνδέσμου συγκαταλέγεται και η Πριγκίπισσα Μαρίνα, Δούκισσα του Κεντ, η οποία διατέλεσε για 25 ολόκληρα χρόνια πρόεδρος του (1943-1968). Ήταν ξεχωριστή γυναίκα και διεκρίνετο για την μεγάλη της αγάπη στις τέχνες και τα γράμματα. Η έγνοια και η φροντίδα της για την Ελλάδα ήταν μεγάλη, αλλά ο ξαφνικός θάνατός της το 1968, στέρησε από την πατρίδα μας την πιστή της φίλη.

Η προσπάθειά της όμως όχι μόνο δε σταμάτησε αλλά βρήκε ικανούς και ανάλογους συνεχιστές. Έτσι, το 1970, στην ετήσια Συνέλευση του Αγγλο-Ελληνικού Συνδέσμου, ο τότε πρόεδρος, πρότεινε να συγκεντρωθεί ένα μεγάλο ποσό χρημάτων, ένα κεφάλαιο το οποίο θα διατίθετο ειδικά για την αγορά βιβλίων τέχνης, τα οποία στη συνέχεια θα δωρίζοντο σε πνευματικά ιδρύματα και βιβλιοθήκες της Ελλάδας, στη μνήμη της Πριγκίπισσας Μαρίνας. Έκανε αυτή την πρόταση διότι είχε την πεποίθηση ότι το γεγονός αυτό θα ικανοποιούσε ιδιαίτερα την μεγάλη φιλελληνίδα Πριγκίπισσα Μαρίνα.

Πράγματι, κάθε χρόνο, ο Σύνδεσμος αγοράζει βιβλία τέχνης και μόνο, και τα προσφέρει σε ελληνικά ιδρύματα, βιβλιοθήκες, μουσεία και εταιρείες. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικούς αποδέκτες της δωρεάς αυτής: την Εθνική Πινακοθήκη της Αθήνας, την Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών στη Θεσσαλονίκη, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα του Ναυπλίου, το Λαογραφικό Μουσείο του Αργοστολίου, το Εθνολογικό Μουσείο στους Βώρους της Κρήτης, το Βυζαντινό Μουσείο της Θεσσαλονίκης.

Τον χρόνο που μας πέρασε, το 1996, η δωρεά αυτή έγινε προς τη Βιβλιοθήκη της Πινακοθήκης Γκίκα*, που αποτελεί παράρτημα της Βιβλιοθήκης του Μουσείου Μπενάκη, περιλαμβάνει 7.500 τόμους βιβλία και περιοδικά και φιλοδοξεί να γίνει πρότυπο κέντρο μελέτης της Ιστορίας της Τέχνης. Στη μικρή τελετή που πραγματοποιήθηκε στη Βρετανική Πρεσβεία, ο Διευθυντής του Μουσείου Μπενάκη, κ. Άγγελος Δεληβορριάς, ευχαριστώντας θερμά τον Πρέσβη για την ζεστή φιλοξενία και την αξιόλογη δωρεά του Αγγλο-Ελληνικού Συνδέσμου, στάθηκε ιδιαίτερα στη σημασία της αγγλοελληνικής φιλίας. Τόνισε επίσης το γεγονός ότι και ο ίδιος ο Ν. Γκίκας υπήρξε μεγάλος θαυμαστής του αγγλικού πολιτισμού, λάτρης της αγγλικής γλώσσας και ζωής, είχε παντρευτεί μία χαριτωμένη αγγλίδα, την Barbara, και έζησε για αρκετά χρόνια στο Λονδίνο. Αντίθετα, σαν ζωγράφος, ήταν πολύ γνωστός και αγαπητός στο Λονδίνο και γενικότερα στην Αγγλία με πολλούς στενούς φίλους, πραγματοποίησε πολλές εκθέσεις εκεί, σε πινακοθήκες και αίθουσες τέχνης και υπήρξε επίτιμο μέλος της Royal Academy.

Ωστόσο, πριν παραθέσουμε παρακάτω τη δωρεά των βιβλίων τα οποία δεν εντυπωσιάζουν τόσο με τον αριθμό τους αλλά κυρίως με την ποιότητά τους, θα

*Presented in Memory of H.R.H.
Princess Marina, Duchess of Kent
President and Chief Patron
of the Anglo-Hellenic League
1943 - 1968*

θέλαμε να αναφερθούμε στον υποκινητή όλη αυτής της δραστηριότητας τον άνθρωπο που είχε την πρωτοβουλία και την ιδέα να γίνει η Πινακοθήκη Γκίκα ο αποδέκτης αυτής της δωρεάς για το 1996, τον πιστό φίλο του Ν. Γκίκα και ακούραστο συνεργάτη της Πινακοθήκης, τον κ. John Leatham. Με τις δικές του προσπάθειες πραγματοποιήθηκε και η δωρεά αλλά και η όλη οργάνωση και παρουσίασή της από την πλευρά της Βρεταννικής Πρεσβείας. Τον ευχαριστούμε ολόθερμα και από τη θέση αυτή για την ουσιαστική και πολύτιμη συμβολή του και για τις πολύ χρήσιμες πληροφορίες που μας παραχώρησε για τον Αγγλο-Ελληνικό Σύνδεσμο.

* Πληροφορίες για τη Βιβλιοθήκη υπάρχουν στα άρθρα: Άγγελος Δεληβοριάς, "Βιβλιοθήκη θησαυρός", *Η Καθημερινή*, Επτά Ημέρες, Κυριακή 15 Ιανουαρίου 1995, σελ. 32, στο αφιέρωμα "Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας", και Πίτσα Τσάκωνα, "Η Βιβλιοθήκη του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα δωρεά στο Μουσείο Μπενάκη", *Τα Νέα των Φίλων Μουσείου Μπενάκη*, έτος 1996, σελ. 34-40.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΔΩΡΕΑΣ

- E. Benezit, Dictionnaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs, Paris 1976, (10 τόμοι).
- John Richardson, A life of Picasso, London 1991.
- Richard Kendall, Cezanne by himself, London 1992.
- Andrew Wilton, The life and work of J.M.W. Turner, Fribourg 1979.

ΠΙΤΣΑ ΤΣΑΚΩΝΑ
Βιβλιοθήκη Πινακοθήκης Γκίκα

ΤΟ ΔΕΛΤΙΟ "ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ
ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ", ΕΤΟΣ 1997
ΕΚΤΥΠΩΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΕΞ. ΜΑΤΣΟΥΚΗΣ Α.Ε.
ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ 1997 ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΗΣ Κας ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΚΟΡΡΕ-ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Εικ. Εξωφύλλου:

Άποψη Μουσείου Μπενάκη από τη Λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας. Φωτογραφικό λεύκωμα των εγκαινίων του Μουσείου, 1930.

